

Odgojni postupci razvedenih roditelja i roditelja u braku

Žunić, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:453595>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru
Odjel za pedagogiju
Sveučilišni diplomski studij
Pedagogija

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za pedagogiju
Sveučilišni diplomski studij
Pedagogija

Odgojni postupci razvedenih roditelja i roditelja u braku

Diplomski rad

Student/ica:
Jelena Žunić

Mentor/ica:
Prof. dr. sc. Rozana Petani

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Jelena Žunić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Odgojni postupci razvedenih roditelja i roditelja u braku** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 20. rujna 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Roditeljstvo i odgojni postupci kao predmet istraživanja	3
2.1. <i>Roditeljstvo</i>	3
2.2. <i>Razlika između jednoroditeljskih i cjelovitih obitelji</i>	4
2.3. <i>Odgojni postupci</i>	7
2.4. <i>Prethodno provedena istraživanja na temu odgojnih postupaka</i>	11
2.5. <i>Klasifikacija odgojnih postupaka prema Sunkelu</i>	13
2.5.1. <i>Odgojni postupak omogućavanja</i>	13
2.5.2. <i>Odgojni postupak poticanja</i>	14
2.5.3. <i>Odgojni postupci prisiljavanja</i>	16
2.5.4. <i>Odgojni postupci sprečavanja</i>	16
2.5.5. <i>Odgojni postupci prekidanja</i>	17
3. Metodologija rada	19
3.1. <i>Predmet istraživanja</i>	19
3.2. <i>Cilj istraživanja</i>	19
3.3. <i>Zadatci istraživanja</i>	19
3.4. <i>Postupak istraživanja</i>	20
3.4.1. <i>Instrument istraživanja</i>	20
3.4.2. <i>Uzorak istraživanja</i>	21
4. Analiza i interpretacija rezultata	22
4.1. <i>Interpretacija odgojnih postupaka omogućavanja</i>	22
4.2. <i>Interpretacija odgojnih postupaka poticanja</i>	24
4.3. <i>Interpretacija odgojnih postupaka prisiljavanja</i>	28
4.4. <i>Interpretacija odgojnih postupaka sprečavanja</i>	29
4.5. <i>Interpretacija odgojnih postupaka prekidanja</i>	31

5. Zaključak	35
6. Literatura	38
Prilozi	41
Sažetak	43
Abstract	44

1. Uvod

Najvažnija uloga odraslih bila bi uloga roditelja i briga za dijete što nije tako jednostavno. U toj ulozi oni ne samo da odgajaju svoju djecu, već im daju zdravstvenu skrb, zaštitu i sve nužno kako bi dijete izraslo u ravnopravnog člana društva (Brletić, 2023). U suvremeno doba uloga roditeljstva postaje sve zahtjevnija. Osim što su danas strukture obitelji sve više različite, uz to i oba roditelja imaju svoje poslove i karijere. Međutim, ako se u sve to ubroje još i djeca koja iziskuju vrijeme i brigu, život postaje sve više stresan za roditelje te s manje slobodnog vremena.

Dječje reguliranje emocija i usvajanje prihvatljivog ponašanja dolaze od roditeljske odgovornosti i funkcija. Preporučljivo je da odgojni postupci budu obasuti privrženošću, prihvaćanjem djeteta i toplinom jer je dokazano kako je to najbolja podloga za psihološki razvoj djeteta (Deković, Raboteg-Šarić, 1996). Odgojni postupci kao strategije, metode i pristupi koriste se, dakle za oblikovanje dječjeg ponašanja i stavova.

Važno je naglasiti kako se kvaliteta odgoja ne određuje nužno brojem roditelja, već pristupima i resursima koje jedna obitelj posjeduje. Odgojni postupci, kao glavna tema diplomskog rada, mogu se razlikovati između dvije različite obiteljske strukture, a to su cjelovite obitelji, gdje su oba roditelja prisutna te jednoroditeljske obitelji, gdje dijete odgaja samo jedan roditelj. Obje vrste obitelji igraju ključnu ulogu, ali način i izazovi s kojima se susreću su različiti. Razvod roditelja može utjecati na obiteljsku dinamiku i postupke kojim se dijete odgaja, no djeca mogu i dalje imati stabilan odgoj. Roditelje koji su u braku, mogu odlikovati skladni ili konfliktni odnosi, ali u takvom odnosu prednosti su stabilnost i sigurnost, podjela odgovornosti te dosljednost. Kod razvedenih roditelja, također postoje određene prednosti, ali ih je manje. Djeca iz brakova i djeca iz razvedenih obitelji mogu imati sličan razvojni put, a sve ovisi kako se roditelji nose s izazovima te kako upravljaju sukobima koji se pred njima nalaze. Stoga, ovaj diplomski rad za temu ima razliku odgojnih postupaka između dviju obiteljskih struktura koje su pod utjecajem različitih karakteristika.

Sadržaj ovog diplomskog rada sastoji se od pet poglavlja. Unutar svakog nalazi se po nekoliko potpoglavlja kako bi jednostavnije i temeljitije opisali pojedinu temu. Na početku u prvom poglavlju je teorijska eksplikacija teme gdje je u fokusu predmet istraživanja, a to su odgojni postupci. Objasniti će se što su to odgojni postupci, koja klasifikacija postoji i kako su povezani s odgojnim stilovima roditeljstva. Ukratko će se opisati i odgojni stilovi, ali i klasifikacija odgojnih postupaka na pozitivne i negativne gdje se pozitivni dijele još na

preventivne i korektivne odgojne postupke. Slijedom toga, sažeto će se prikazati nekoliko istraživanja provedenih na temu odgojnih postupaka. Literatura obiluje istraživanjima na temu odgojnih postupaka, ali oskudan broj istraživanja istražuje razliku osobe i njenog obiteljskog statusa sa odgojnim postupcima koje koristi prilikom odgoja.

U sljedećem poglavlju pod nazivom metodologija rada opisat će se predmet, cilj i zadatci istraživanja, a na kraju i postupak istraživanja gdje će biti istaknuta metoda istraživanja. Nakon što je jasno obrazložena metodologija rada, iznijet će se analiza dobivenih podataka transkribiranjem intervjua koji su provedeni s roditeljima uz pomoć smjernica i pitanja u protokolu intervjua. U analizi dobivenih podataka pokušat će se odgovoriti na postavljena istraživačka pitanja te usporediti odgoj kod roditelja koji su u braku i bračnoj zajednici te kod roditelja koji su rastavljeni.

2. Roditeljstvo i odgojni postupci kao predmet istraživanja

2.1. Roditeljstvo

Roditeljstvo se kao pojam smatra jako kompleksnim i promjenjivim fenomenom. Obuhvaća razna gledišta kao što je motivacija za roditeljstvom, prihvaćanje uloge i odgovornosti te postizanje ciljeva unutar uloge roditelja (Prepolec, 2024). Od svakog roditelja očekuju se razne aktivnosti te ponašanja unutar različitih okvira vremena, prostora, ali i kulture (Ljubetić, 2007). Također, suvremeno roditeljstvo naglašava izraz ravnopravnosti u partnerstvu među roditeljima. Pokušava odbaciti sve ono tradicionalno, stereotipe koji se vežu uz ulogu majke i oca, ali i općenito važnosti muškarca i žene u zajednici i odgoju. Kada se govori o suvremenom roditeljstvu, podrazumijeva se obiteljski život koji obiluje zajedničkim dogovorom oko dužnosti i obaveza kućanskih poslova, ali i ono najbitnije odgoja djece (Macuka, 2022). Sve je više obitelji u kojima i žene rade, pa je tako često da su oba roditelja unutar obitelji zaposlena. Pojam vremena i kvalitete vremena koju roditelji provode sa svojim djetetom veoma je važna. Zbog posvećenosti poslu i karijeri, sve je manje vremena za dijete, međutim Maleš (2001) ističe kako ne postoji značajna razlika u provedenom vremenu kod djece koja su pohađala predškolske institucije i one djece koja su ostajala doma s majkom. Također, Čudina – Obradović i Obradović (2006) napominju kako postoji sve više obitelji gdje je majka zaposlena i gdje se otac primarno uključuje u odgajanje djece. U tim slučajevima, od oca se očekuje što obuhvatnija briga za dijete.

Opći ciljevi koji se mogu istaknuti iz važnih funkcija roditeljstva su financijska neovisnost, sreća, zdravlje i moralna stajališta, dok se specifični ciljevi fokusiraju na funkcije djeteta, kao što je pozitivno ponašanje, uspjesi u školi i van nje, jačanje samopouzdanja i slično (Senjak, Budisavljević, 2020). Veoma je važno istaknuti kako je sve više pitanja u znanosti okrenuto ka napretku i razvoju roditeljstva jer ima neprocjenjive pozitivne strane. Stoga, kada je roditelj kompetentan i siguran u svoje znanje, njegova obitelj je stabilnija, odgoj kvalitetniji te djeca izrastaju u samopouzdanu osobu bez straha i sumnje u svoju budućnost. Međutim, kada je riječ o roditeljima koji nisu dovoljno kompetentni i koji roditeljstvo većinom doživljavaju kao teret, djeca su opterećena roditeljskim zahtjevima, nesigurna u sebe i nisko motivirana za ostvariti određene ciljeve u budućnosti (Jurčević-Lozančić, Kunert, 2015). Tijekom odrastanja poželjno je da su roditelji ti koji imaju autoritet, preciznije da su sigurni u svoje odgojne postupke i u sebe (Juul, 2004).

Doživljaj roditeljstva tako ovisi o nekoliko raznih čimbenika. To su podatci kao što su spol i dob roditelja i djeteta, ali i vrijeme u kojem osoba živi te partnerski odnos u kojem se nalazi (Prepolec, 2024). Čimbenike koje utječu na roditeljstvo najbolje opisuje Ljubetić (2007). Svi čimbenici su u neposrednom kontaktu s djecom i roditeljima, ali kultura, religija i ekonomski statusi u društvu. Čimbenici koji se poistovjećuju s roditeljima tiču se njihovog djetinjstva i odgoja, obrazovanja, osobnosti i vještina, bračnog statusa koji je važan za ovo istraživanje i slično. S druge strane, kada je riječ o djetetu, važno je obratiti pozornost na osobnost, spol i temperament. Uz to, red kojim se dijete rodilo itekako utječe na roditelja, točnije, prvo dijete u obitelji imat će i najjači kontakt i utjecaj na roditelja. Prvo dijete je i dijete koje mijenja život samog roditelja i usklađuje ostale roditeljske obveze s obvezama koje se tiču djeteta. Čimbenici koji su istaknuti već, a to su religijsko opredjeljenje, kultura i ratna zbilja su čimbenici društvenog konteksta koji nezaobilazno utječu na odgojne postupke i odgoj roditelja.

Razvoj roditelja može se pratiti kroz razvojne faze. U fazi novorođenčadi, roditelji ulaze u stresno razdoblje gdje se događaju konflikti između njihovih ciljeva, kao što je karijera te potrebe djeteta. Nadalje, roditelji mijenjaju sliku o sebi te daju sebe fizički, ali i emocionalno. Također, roditelji više pažnju obraćaju k djetetu, nego svom partneru. Nadalje, kad dijete dođe u predškolsku dob, roditelji moraju promijeniti ponašanje s obzirom na djetetov razvoj. Puno više se roditelji mogu osvrnuti na poslovne karijere i hobije. Kada dijete krene u školu, roditelji stvaraju realni pogled na sposobnosti svog djeteta i prihvaćaju dijete onakvo kakvo jest te ne zahtijevati da se ponaša prema vlastitim fantazijama. Također, tada uče gledati stvari onako kako ih dijete gleda kako bi lakše razumjeli potrebe djeteta, a i prisustvovali u aktivnostima koje se događaju u školi i izvan škole. Nakon toga, dijete ulazi u pubertet i adolescentsku fazu gdje roditelji trebaju preispitivati vlastite vrijednosti kako bi testirali svoje granice kao roditelja. Uče kako biti fleksibilan roditelj i poštivati dijete kao odraslu osobu koja ima svoje, možda drugačije interese od njihovih (Delač, Hrupelj i sur, 2000 prema Gligorovski, 2019).

2.2. Razlika između jednoroditeljskih i cjelovitih obitelji

U suvremeno doba struktura obitelji se izmijenila. Tradicionalna struktura obitelji obuhvaća djecu koja odrastaju s oba roditelja, različita spola, gdje je uloga majke puno značajnija. Suvremeno vrijeme donosi sve više raznolikosti. Obitelji se smanjuju te je sve više jednoroditeljskih obitelji, izvanbračne djece, istospolnih zajedništva te samačkih kućanstava.

U ovom radu fokus se stavlja na jednoroditeljske obitelji, a to su obitelji s djecom i samohranim roditeljem te na razliku između cjelovitih i jednoroditeljskih obitelji (Hanzec, Brajša – Žganec, 2012). Neki od razloga zašto dolazi do strukture jednoroditeljskih obitelji su: smrt bračnog partnera, slobodni izbor, silovanje, razvod, migracija i slično. Što se tiče migracije, kada jedan bračni partner migrira na dulje vrijeme zbog premještaja ili nezaposlenosti, sva odgovornost pada na drugog partnera (Gupta, Kashyap, 2020). Samim time ne mijenja se samo struktura obitelji, već i emocionalni život djece i roditelja. Razlike između struktura obitelji, posebno cjelovitih i jednoroditeljskih obitelji te utjecaja na odgoj djece, čest su predmet istraživanja.

U nastavku će se prikazati razna istraživanja, koja će pokazati kako struktura obitelji utječe na dijete i odgoj djece. Istraživanje Miljević, Riđički (2004) zaključuje kako nema razlike u rezultatima testova inteligencije, kako verbalnim, tako i neverbalnim kod djece predškolske dobi u cjelovitim i jednoroditeljskim obiteljima. Također, kako nema razlike u školskom uspjehu. Kada se govori o predškolskom periodu, u slučaju rastave, velika je mogućnost da će se djeca, pogotovo dječaci kriviti jer je njihova obitelj drugačija od ostalih obitelji (Mrnjavac, 2014). Također u toj dobi se djeca teže prilagođavaju na takvu situaciju i znaju se javiti problemi u ponašanju. No, kada se govori o problemima u razvoju i psihosocijalnim prilagodabama, ne događa se to samo u jednoroditeljskim obiteljima, već i kod obitelji gdje su prisutna oba roditelja, a odnosi su obavijeni konfliktima. Stoga se prilagodba bolje odvija u harmoničnoj jednoroditeljskoj obitelji (Hetherington i Stanley-Hagan, 1999).

S druge strane, rezultati istraživanja Amato (1994, prema Miljević, Riđički, Ivanec, 2009), pokazuju kako djeca rastavljenih roditelja češće imaju lošiji uspeh u školi od djece koja odrastaju s oba roditelja. Identične rezultate ističu i Čudina – Obradović, Obradović (2006), gdje dijete iz jednoroditeljske obitelji ima slabija postignuća u školi od djece koja odrastaju s oba roditelja te da se učestalije javljaju problemi u ponašanju.

Biblarz i Gottainer (2000) ukazuju kako su cjelovite obitelji učinkovitije jer oba roditelja mogu pružiti više svog vremena djetetu, ali i ekonomskih resursa. Autori u fokus ovdje stavljaju ekonomski status jer može itekako pozitivno utjecati na djetetov razvoj. Neovisno o strukturi obitelji, ako roditelji imaju dobre ekonomske resurse, djetetu se može pružiti poticajna okolna sa raznim igračkama, knjigama i ostalim poticajnim iskustvima. Ono što su također otkrili jest da je razlika među samohranim majkama upravo bila po financijskim mogućnostima. Međutim, Duncan i Brooks-Gunn (2000, prema Miljević-Riđički, Pavin Ivanec, 2008) navode kako se djelovanje tih mehanizama može razlikovati s obzirom na djetetovu dob, pa tako kućna

opremljenost najviše utjecaja ima u predškolskoj dobi i srednjem djetinjstvu, no ne i u adolescenciji.

Prethodno navedena istraživanja prikazali su rezultate vezane pretežno uz školski uspjeh i poticajnu okolinu, dok će u nastavku istraživanja objasniti probleme u ponašanju i emocionalnim problemima. Djeca koja odrastaju samo s jednim roditeljem imaju manji broj prijatelja te su manje društvena od djece koja žive s oba roditelja. Također, među svojim vršnjacima često se znaju nedolično ponašati, no u novije vrijeme sve je manje takve razlike u ponašanju (Amato, 2001, prema Čudina – Obradović, Obradović, 2006). Istraživanje koje se provodilo anketnim upitnikom (Devall, 1998, prema Schmuck, 2013), zaključuje kako su roditelji koji sami odgajaju svoje dijete češće se susreću s laganjem, hvalisanjem, varanjem i sličnim ponašanjem. Jackson i sur. (2010, prema Wassong, 2020) odgovaraju na ovakve slučajeve s objašnjenjem kako se u jednoroditeljskim obiteljima odgaja s višom razinom stresa i grubljim načinom discipliniranja.

Istraživanje Mrnjavac (2014) koje se provodilo na djeci predškolske dobi ukazuje na to kako postoji značajna razlika u ponašanju između djece koja odrastaju u jednoroditeljskim obiteljima i cjelovitim obiteljima i to na način da je delinkventno ponašanje češće kod djece koja žive samo sa jednim roditeljem.

Nadalje, istraživanje Hannan i sur. (2013) ukazuje na da djeca koja odrastaju samo s jednim roditeljem učestalije pate od anksioznosti od djece koja žive s oba roditelja. Uz anksioznost koja se pojavljuje, također se javlja i iskrivljena slika djeteta o samom sebi, više straha, nesigurnosti i potištenosti. Ponašanja kao što su hiperaktivnost, agresivnost i nepoštivanje autoriteta više prijavljuju samohrani roditelji. Sve se to može povezati s istraživanjem Brajša – Žganec, Raboteg – Šarić i Glavak (2002, prema Wassong, 2020) koje pokazuje da djeca koja žive u cjelovitim obiteljima primaju više potpore i pažnje za razliku od djece koja žive u jednoroditeljskim obiteljima.

Na temelju svih istraživanja koja su ovdje navedena, može se zaključiti kako postoje razlika u ponašanju djece i njihovog razvoja između djece koja odrastaju u cjelovitim i jednoroditeljskim obiteljima. Roditelju koji ostaje sam nije jednostavno stvoriti familijarni život i za sebe i za dijete uz određene obaveze koje postoje, kao što je posao. Jednoroditeljske obitelji se mogu stvoriti kroz život što se već i spomenulo, ali se majke mogu i odlučiti za taj oblik roditeljstva, gdje od početka života budu same i stvaraju obiteljski život svom djetetu (Grozđanić, 2000).

2.3. Odgojni postupci

Odgojne postupke svakog roditelja izgrađuje mentalno stanje roditelja kao i njihova spremnost te prijašnje iskustvo. Svim navedenim roditelji utječu na djetetove reakcije i postupke u određenim situacijama. Na odgojne postupke itekako utječu i uvjerenja koji roditelji imaju i na taj način djeluju. Uvjerenja oblikuje kultura, društvo, roditelji i svakodnevne proživljene okolnosti. Tradicionalni pristupi roditeljstvu bazirali su se na izjavi „batina iz raja izašla“, a to dovodi do discipline putem kazne ili određenih naredbi. Međutim, suvremeni pristupi fokusiraju na dijeljenje bliskosti i topline, poštivanje dječjih potreba uz određene granice (Prepolec, 2024). Na taj način se organiziraju odgojni postupci roditelja te se dijele na poželjne i nepoželjne (Bornstein, Cheah, 2006).

Odgojni roditeljski postupci i roditeljski odgojni stilovi imaju velike poveznice, stoga će se u nastavku objasniti i odgojni stilovi (Khera, 2022). Odgojni stilovi se razvrstavaju prema nadzoru i prema toplini, a dijele se potom na autoritarni, autoritativni, permisivan i indiferentan odgojni stil. Svaki od stilova koje roditelj koristi ostavlja posljedice na djetetov razvoj, kako emocionalni, tako i kognitivni. Može se reći da stil roditeljstva odražava kvalitativno različite obrasce roditeljskih vrijednosti, postupaka i ponašanja, kao i različite odnose između dimenzija zahtjeva (Baumrind, 1991., prema Raboteg, Šarić i sur., 2011.). Stil roditeljstva djeluje kao emocionalna klima unutar kojih se mijenjaju raznovrsni roditeljski postupci (Pintar, 2023).

Za početak objasniti će se autoritativan roditeljski postupak gdje odgajatelj pred dijete stavlja određene granice i zahtjeve koje se jasno poznaju, no s druge strane omogućuju djetetu puno podrške i ljubavi. Roditeljima, koji su djeci uvijek dostupni, je motiv da kod djeteta izazovu sreću, motiviranost i hrabrost za sljedeće samostalne odluke. Važno je napomenuti kako se djetetova riječ kod ovog stila itekako uvažava, zapravo je vrlo poželjna kao i izražavanje emocija, pa takva djeca izrastu u osobe koje se ne boje izreći svoje vlastito mišljenje i veoma su spontana (Čudina – Obradović, Obradović, 2006).

Potom slijedi, autoritaran stil kojeg samo ime karakterizira kao nešto strogo. Odgajatelj dijete previše kontrolira te mu ne pruža dovoljno podrške i topline. I ovdje također postoje granice i pravila, ali nisu jasno određena i nejasno su objašnjena djetetu koji bi se prema tome trebao ponašati. Događa se u ovom odgojnom stilu da kad je dijete neposlušno da roditelji znaju upotrijebiti fizičku silu pri kažnjavanju. Djeca koja tako odrastaju obično su povučena sa dozom straha prema nečem novom, a i prevladaju velike promjene raspoloženja (Čudina – Obradović

i Obradović, 2006). Takvi roditelji misle da sve što naprave jest ispravno i točno, pa samim time žele pokornu djecu.

Dolazi se do permisivnog stila koji je previše popustljiv. Bolje rečeno, roditelji ne pružaju svojoj djecu toplinu te im ništa ne zabranjuju i nema pravila ponašanja. Dopuštaju djeci sve, a to će na dijete utjecati na način da dijete neće znati koja mu je granica u bilo čemu što radi i što će raditi u budućnosti (Čudina – Obradović, Obradović, 2006). U ovakvom stilu odgoja nema kazni, a svaka djetetova radnja se podržava te isto tako ako nešto i zabrane nisu ustrajni u tome (Brković, 2009).

Zadnji i to indiferentni stil roditelja u kojem roditelj ne nudi svom djetetu ni podršku ni kontrolu nad djetetovim postupcima. Još se naziva i zapuštajući odgojni stil jer se zaključuje kako u tom slučaju roditelj zanemaruje dijete i njegove potrebe te odbija brinuti se za njega na način na koji je ispravno. Djeca koja odrastaju sa takvim roditeljima nemaju dobar odnos sa njima, a kasnije ne mogu održavati prijateljstva i uspjehe u raznim aktivnostima, pa i u školi (Čudina – Obradović, Obradović, 2006).

Razne su klasifikacije odgojnih postupaka. U nastavku će se objasniti opća podjela odgojnih postupaka na pozitivne i negativne. Dakle, postoje pozitivni i negativni odgojni postupci, gdje se pozitivni dijele još na preventivne i korektivne odgojne postupke. Na roditeljske odgojne postupke djeluju i sama roditeljska uvjerenja (Khera, 2022). Ona nastaju na temelju neposrednog iskustva iz svakodnevnog života te se formiraju usvajanjem informacija iz okoline i društva.

U negativne odgojne postupke spada tjelesno kažnjavanje i ostali oblici kao što su psihološko kažnjavanje, uskraćivanje povlastica, zadavanje dodatnih poslova i ograničavanje slobode. U pozitivne odgojne postupke, u preventivne postupke mogu se ubrojiti pozitivna podrška, razne nagrade, mogućnost izbora, obiteljska pravila, humor i igra. S druge strane u korektivne postupke, koji pripadaju pozitivnim odgojnim postupcima, mogu se ubrojiti Ja – poruke i aktivno slušanje, konstruktivne kritike, učenje na vlastitom primjeru, ignoriranje asocijalnog ponašanja, pozitivan *Time – out*, čvrsto „ne“ te preusmjeravanje djetetove pažnje (Štriga, 2022).

Kažnjavanje, kao negativan odgojni postupak, primjenjuje se nakon asocijalnog ponašanja djeteta s namjerom da se to ponašanje smanji ili zaustavi. Postoje dva osnovna oblika kažnjavanja, a to su tjelesno i netjelesno kažnjavanje. Tjelesno kažnjavanje je svako kažnjavanje kojemu je cilj da dijete osjeti fizičku bol. S druge strane, psihološko kažnjavanje najčešći je oblik netjelesnog kažnjavanja djece, odnosno tu spadaju svi postupci kojima je cilj

omalovažaviti dijete te postići da se dijete ne osjeća dobro radi svojih postupaka (Delale, Pečnik, 2009). Tjelesno kažnjavanje sadrži niz radnji koje se razlikuju po sredstvima koje se koriste ili kolika razina boli se nanosi djetetu. Događa se najčešće jer se dijete ne ponaša prihvatljivo te roditelj zbog stresa reagira upravo na takav način (Štriga, 2022), a ono dijete koje se udara ne može biti dobro te smatra kako su samo „platili“ svoje loše ponašanje te će ga opet napraviti. „Prema Vijeću Europe (2008) tjelesno kažnjavanje je svaka kazna u kojoj se koristi fizička sila s namjerom da izazove određeni stupanj boli ili nelagode. Uz to, to je kršenje prava djece, ne poštivanje ljudskog dostojanstva i tjelesnog integriteta“ (Štriga, 2022).

Nadalje, psihološko kažnjavanje je svakako učestalije, ali ga je i teže dokazati jer ne ostavlja nikakve jasne dokaze na djetetu. U prijevodu, roditelji smatraju kako vrijeđanjem, omalovažavanjem i govorenjem ružnih riječi djetetu mogu i promijeniti njihovo ponašanje koje je nepoželjno. Za dijete to zna biti teža posljedica nego fizičko kažnjavanje. Sljedom toga, sljedeći odgojni postupak je uskraćivanje povlastica koji djetetu oduzima ono što najviše voli koristiti, kao što je mobitel, slatkiši te igračke. Navedene stvari im nisu prijeko potrebne, ali ponajviše utječu na njihovo ponašanje (Romstein, 2020). Veoma sličan odgojni postupak je zadavanje dodatnih poslova gdje se za dijete organizira zadatak ili aktivnosti koja mora biti povezana sa prijašnjim ponašanjem djeteta koje nije bilo poželjno i želi ga se ukloniti. To su primjerice kućanski poslovi, ali primjereni za dob tog djeteta (Maleš, Kušević, 2008). Jedan od načina za kazniti dijete jest ograničiti mu i onemogućiti njegovu slobodu, primjerice zabranom izlaska iz određene prostorije kao što je vlastita soba. Coloroso (2007) ističe da kada roditelj ograniči slobodu koju dijete ima, to dovede do negativnih posljedica. Dijete se naljuti, ne razmišlja o tome što je točno krivo napravio, već kako su roditelji nepravedni.

Već spomenuta podjela pozitivnih odgojnih postupaka na preventivnih i korektivnih odgojnih postupaka bit će opisana u nastavku. Pozitivna podrška, kao prvi postupak preventivnog odgajanja, sastoji se od komplimenata i komentara. Komplimente se može protumačiti kao zahvalnost za odrađeno dobro djelo, dok se komentar odnosi na jednu neutralnu informaciju gdje se dijete jednim neutralnim objašnjenjem potiče na pozitivne i poželjne aktivnosti. Nagrada kao sljedeći preventivni postupak, potiče pozitivne aktivnosti i djeci pokazuje kako se roditeljima sviđa ono što čine. Nagrade mogu biti raznog karaktera, pa tako i materijalnog. Materijalne nagrade ne bi trebalo davati učestalo jer će djeca krivo protumačiti nagradu i radit će poželjne aktivnosti isključivo zbog nagrade. „Roditelji moraju težiti k tome da nagrada ne postane sama sebi svrhom, već da nagrada ostane samo sredstvo za postizanje viših odgojnih ciljeva“ (Buljan Flander i sur., 2018).

Uz to, u preventivne postupke ubraja se i primjer adekvatnog ponašanja gdje roditelj djetetu prikazuje dobar model ili primjer kako obavljati određenu djelatnost ili kako se ponašati. Prvenstveno je važno da roditelj bude što bolji primjer svom djetetu svojim ponašanjem jer ih djeca promatraju i uče upravo od njih. Nisu samo roditelji dobar primjer već i likovi iz knjiga, filmova ili heroji svakodnevnog života. Također, pružanje mogućnosti izbora jest odgojni postupak preventivnog karaktera jer dijete bira između dvije opcije, ali su obje pozitivne. To je primjerice odabir sporta koje će dijete trenirati ili koje će hlače obući tog dana u školi i slično. Veoma je važan to odgojni postupak jer će se dijete osjećati ugodnije jer je bio pitan što mu više odgovara i što više želi, pa će to svakako prevenirati negativna ponašanja. Nadalje, postavljena obiteljska pravila mogu prevenirati nepoželjne akcije djeteta. Roditelj se mora držati pravila jednako kao i dijete, jer kao što se spomenulo ranije, dijete promatra roditelja i gleda kako on čini. Bitno je da dijete isto sudjeluje u određivanju pravila ponašanja. Pravila djeci pokazuju što je poželjno činiti, a što ne.

Preostala dva preventivna odgojna postupka su humor i igra. Buljan Flander i sur. (2018) ističu kako roditeljska neozbiljnost privlači djetetovu pažnju te tada roditelj može na zabavan i smiješan način usmjeriti dijete na poželjno ponašanje, no opet treba paziti u kojim situacijama se može upotrijebiti humor, a u kojima ne. Igra, s druge strane je aktivnost koja odgovara svakom djetetu, a ako mu roditelj pristupi kroz neku vrstu igre, veća je vjerojatnost da će dijete lakše i brže naučiti određena pravila ponašanja ili vještine. Neke igre mogu pomoći djetetu da iz sebe izbaci količinu negativne energije koja bi možda kasnije rezultirala nepoželjnim ponašanjem.

Korektivni pozitivni odgojni postupci pokušavaju, također regulirati nepoželjno ponašanje djece. Korektivna disciplina je pojam koji se vezuje uz navedene odgojne postupke, a to će pokazat i primjeri u nastavku. Prvi odgojni postupak su Ja – poruke gdje se u fokus stavljaju konkretnost i iskrenost i s roditeljeve i s dječje strane. Ja – poruke su objektivno iznošenje vlastitih mišljenja bez osuđivanja, pogotovo da roditelj ne osuđuje dijete i tako bolje upozna dijete i probleme s kojima se muči. Dakle, nema nikakvog napada, samo iskren razgovor gdje se izražavaju osjećaji, frustracije i potrebe koje su možda ugrožene. Nadalje, veoma sličan odgojni postupak je aktivno slušanje gdje roditelj zaista sluša dijete što mu ono govori, a kao dokaz da sluša usput može provjeravati je li točno i ispravno razumio što mu dijete želi reći ili da dijete ponovi te slično (Štriga, 2022). Pod slušanjem također se misli da bude pozornosti i lakše interpretacije djetetovih riječi, pogotovo kad dijete želi prezentirati svoje negativno stanje.

Nadalje, u odgojne postupke korektivnog karaktera ubraja se i konstruktivna kritika koja se definira kao verbalna opaska, opet kako bi se spriječilo nepoželjno ponašanje. Cilj je kritike da ne kritizira dijete već sam postupak koje je dijete izvelo i pokazuje mu što bi trebalo promijeniti te na koji način. Također, djetetu bi bilo dobro i pokazati, odnosno pomoći uvidjeti realno stanje situacije i navesti ga da uvidi svoju pogrešku. Započinje se većinom nečim dobrim, odnosno postupkom koje je dijete dobro napravilo, pa tek onda razgovarati o pogreškama jer će dijete tako lakše prihvatiti svoju pogrešku i stati iza nje. Učenje na vlastitom primjeru je poželjan odgojni postupak kada se želi postići da dijete samo nauči i osjeti posljedicu svoje reakcije. Nije prihvatljivo u svim situacijama već u onima gdje roditelj pretpostavi da bi dijete samo moglo shvatiti da je pogriješilo i svakako da bi roditelj trebao pratiti razvoj cijele situacije (Kovač, 2023).

Slijedom toga, ostala su još tri korektivna odgojna postupka, a to su ignoriranje, *time out* i čvrsto „ne“. Ignoriranje se odnosi na ignoriranje onog ponašanja koje nije prihvatljivo i koje nervira roditelja, ali opet ne šteti nekome jer ako šteti ne bi se smjelo ignorirati situaciju. Preporučljivo je da uz ignoriranje roditelj hvali prihvatljivo i dobro ponašanje djeteta. Alternativna bilo kakvom kažnjavanju djeteta je i *time out*, što znači isključenje djeteta, možda iz nekakve aktivnosti ili izdvajanje u određene prostorije u kući i slično. To zaustavlja u tom trenutku neprihvatljivo ponašanje i obje strane imaju vremena za razmisliti, a i smiriti se, pogotovo dijete. Dijete se u svom kutku može do kraja iskontrolirati, ako dođe do eksplozije frustracija i negativnog ponašanja. I na kraju, čvrsto ne koje objašnjava kako se izraz „ne“ ne bi trebao koristiti prečesto jer će dijete u ranim godinama života zanemariti važnost izraza „ne.“ Vrlo je važno da kada se izraz „ne“ umjereno koristi, da roditelj nakon toga objasni zašto je u tom trenutku na nešto odgovorio sa „ne“ ili nešto zabranio. Također, kao i u svim odgojnim postupcima, ako su pozitivni, važna je dosljednost i odgovarajuće ponašanje (Kovač, 2023).

2.4.Prethodno provedena istraživanja na temu odgojnih postupaka

U ovom poglavlju kratko će se opisati nekoliko istraživanja, kvalitativne i kvantitativne prirode kojima su predmet istraživanja bili odgojni postupci. Dosadašnja su istraživanja odgojnih postupaka uglavnom bila fokusirana na specifične postupke (primjerice tjelesno kažnjavanje) ili skupinu postupaka koje se istražuje pod konceptom discipline, primjerice kažnjavanje.

Istraživanje (Khera, 2022) za cilj je imalo prikupiti mišljenja roditelja o vlastitim odgojnim postupcima i sve ono što utječe na njih. Brojni su zadatci ovog istraživanja, a najvažniji za ovo istraživanje jest bilo utvrditi odgojne postupke koji se upotrebljavaju prilagođeni za određenu dob djeteta i s obzirom na bračni status roditelja. Provedeno je dakle kvantitativno istraživanje na uzorku od 293 ispitanika. Bili su to roditelji djece različite dobi, od predškole do srednje škole (Khera, 2022).

Rezultati koji su dobiveni ovim istraživanjem za postavljenu hipotezu su kako samohrani roditelj više preferira odgojni postupak podmićivanja, odnosno, na takav način dolaze do suradnje i poslušnosti kod svoje djece. Objašnjenje za takvo ponašanje proizlazi iz problema s kojima se susreću samohrani roditelji, a to su primjerice slab nadzor nad djecom, nedovoljno provedenog vremena s njima, problemi u odnosima s vršnjacima i neimanje podrške drugog roditelja za buduće uspjehe djece i slično (Khera, 2022).

Sljedeće istraživanje jest istraživanje koje je proveo UNICEF zajedno s raznim odgojno – obrazovnim djelatnicima i roditeljima koji su sudjelovali u istraživanju. Najvažniji rezultati koji će se istaknuti jesu odgojni postupci koji se prakticiraju u mlađoj dobi. Više obrazovani roditelji sa boljim socioekonomskim statusom te imaju manje djece više upotrebljavaju pozitivne i motivirajuće interakcije prema djeci. Fizičko kažnjavanje i omalovažavanje koriste više roditelji koji imaju završen niži stupanj obrazovanja iz manjih krajeva i sa više djece. Više od polovice ispitanika ističe kako se dobro snalaze sa zahtjevima koje im roditeljstvo donosi, a kada se govori o razlici očeva i majki, očevi se smatraju manje kompetentnima nego majke (Pećnik, 2013).

Istraživanje Suzuki i sur (2016) za cilj imao je povezanost između stila roditeljstva i ponašanja kod djeteta. Metoda istraživanja bila je longitudinalno istraživanje. Prvo istraživanje provelo se kada su djeca napunila sedam i pol godina, dok se drugo istraživanje obavljalo dok su djeca imala godinu i pol više, točnije devet godina. Jedna od hipoteza bila je hoće li djetetovo ponašanje koje ima sa devet godina biti povezano sa ponašanjem koje je imao sa sedam i pol godina. Druga važna hipoteza bila je kako odgojni stil utječe na djetetovo ponašanje kada ima devet godina. Rezultati istraživanja pokazuju kako je dječje ponašanje sa sedam godina zaista prediktor za ponašanje djeteta sa devet godina, i to na način da roditelji reagiraju na problematično ponašanje te se takvo ponašanje do devete godine smanji, stoga zaključuju kako postoji povezanost između dječjeg ponašanja i stila roditeljstva (Suzuki i sur., 2016).

Na kraju spomenut će se još istraživanje Delale, Pećnik (2020). Od majki se zahtijevalo da istaknut situaciju neprimjerenog ponašanja svog djeteta te da navedu svoju reakciju na to

ponašanje. Rezultati istraživanja pokazuju kako majke najviše koriste postupak tješnja. Također, majke su istaknule kako najmanje dopuštaju djeci da donese odluku na neko ponašanje ili reakciju, što autorice zaključuju kao manjak dječje participacije u donošenju odluka. Rezultati su još pokazali kako su majke više poticale poželjno ponašanje kod svog djeteta svojim odgojnim postupcima. Kada je riječ o samoprocjeni odgojnih postupaka, majke nisu sklone fizičkom kažnjavanju, već određenim alternativama, kao što su vikanje i povisivanje tona. Majke ističu kako kao vrstu kažnjavanja najrjeđe koriste materijalne nagrade ili poklone kako bi nepoželjnom ponašanju došao kraj (Delale i Pećnik, 2009).

2.5. Klasifikacija odgojnih postupaka prema Sunkelu.

Klasifikacija odgojnih postupaka preuzeta je od Polić (2022). Autorica uz pomoć teorije odgoja Wolfganga Sunkela i analiza intervjua kategorizira 24 odgojna postupka u dva smjera, a to su podupiranje i protudjelovanje. Isto tako, grupira ih i u pet načina odgoja, a to su omogućavanje, poticanje, prisiljavanje, sprečavanje i prekidanje. Svaki od navedenih odgojnih postupaka bit će svrstan u smjer i način odgoja, a isto tako i opisan.

2.5.1. Odgojni postupak omogućavanja

Odgojni postupak omogućavanja pripada smjeru podupiranja prisvajanja dispozicija. U psihologiji pojam dispozicije podrazumijeva strukturu psiholoških i tjelesnih osobina koja uvjetuje kako će pojedinac reagirati u određenoj situaciji ili problemu (URL1). Odgojni postupci koji se mogu navesti ovdje su procjena snage odgajnika kao prvi tip te drugi tip gdje se procjenjuje i prilagođuje određena prepreka ili problem s kojim se dijete suočava, a to su procjena kvalitete prepreke, uklanjanje prepreke i zadržavanje prepreke.

Prvi tip se fokusira na prosudbu djetetovih razmišljanja i mogućnosti, a drugi tip na težinu određenog zadatka koje dijete mora savladati. Procjena snage djeteta temelji se na znanju, vještinama i mogućnostima djeteta u budućnosti. Samu procjenu radi roditelj iz osobnog iskustva i vlastite svjesnosti prema djetetovima kvalitetama. Svrha ovog odgojnog postupka jest uočiti može li dijete odraditi većinu zadataka sam ili uz nečiju pomoć. Sljedeći odgojni postupak je procjena kvalitete prepreke koja se zapravo nadovezuje na procjenu djetetovih mogućnosti, a sama riječ govori da se prosuđuje određeni problem koji dolazi pred dijete te djetetova sposobnost rješavanja. Potom slijedi uklanjanje prepreke kao odgojni

postupak, a nastavlja se na prethodno percipiranje roditelja da je određeni zadatak za dijete pretežak. Kao što samo ime govori, u tom slučaju roditelj pomaže djetetu i uklanja prepreku koja je za njega, prema odgajatelju, nemoguća za savladati. I na kraju, odgojni postupak zadržavanja prepreke gdje odgajatelj ocjenjuje kako dijete može savladati prepreku i kako će to biti dobar put za razvoj daljnjih vještina, ali mu za to treba nešto više vremena. Ovaj odgojni postupak daje na znanje kako roditelj vjeruje u svoje dijete i prepušta mu rješavanje problema pred kojim se našao (Polić, 2022).

2.5.2. Odgojni postupak poticanja

Poticanje je drugi način podupiranja prisvajanja dispozicija. U ovu kategoriju odgojnih postupaka ubraja se sedam odgojnih postupaka, a to su pokazivanje radnje, naputci i ispravci, podrška, uvođenje nepoznatog predmeta, primjer, uzor i nagrađivanje. Podrška se još može razložiti na ohrabrenje, pohvalu, zahvalu, molbu i komentar, dok se nagrađivanje razlaže na podmićivanje, privilegiju, nagradna druženja i poklone.

Za početak prvi tip jest početno usmjeravanje i tu spadaju odgojni postupci pokazivanja radnje te naputci i ispravci. Početno usmjeravanje se može najviše uočiti u ranim godinama života djeteta gdje ga se uči navikama kao što su radne ili higijenske. Pokazivanje se koristi na samom početku te kad se jednim djelom određena vještina usvoji slijede naputci uz pokazivanje. U nekim slučajevima poželjna je i zajednička izvedba određenog postupka gdje dijete nakon pokazivanja nije sposobno samo odraditi postupak ponovno te roditelj odlučuje pomoći mu.

Naputci i ispravci usmjereni su ponajprije na rana razdoblja djetetova života gdje još uvijek zahtjeva roditeljske upute u nekoj novoj radnji ili postupku. Dijete uz određene verbalne naputke i izvodi radnju te ga se tako potiče na usvajanje određene vještine. Roditelj ga može i ne mora korigirati, ali se preporučuje poticaj dok se radnja obavlja i poučava.

Podrška je sljedeći tip odgojni postupaka poticanja koji uključuje još 5 konkretnijih postupaka. Prvo je ohrabrenje gdje sama riječ govori da se djetetu verbalno pruža podrška kad nešto obavi ili kada u tom trenu nešto radi, pogotovo ako odgajatelj osjeti da je to djetetu potrebno za daljnji rast i boljitak. Drugo je pohvala, a ono se može koristiti u svim etapama života. Pohvala se dakle nastavlja na uloženi trud ili uspješno odrađeni zadatak. Pohvalom, koja se izražava verbalno, nastoji se održati djetetov uspjeh. Treće je zahvala gdje odgajatelj uz pomoć zahvaljivanja podupire volju i trud koji je već uloženi za neku radnju ili postupak.

Jednostavnije rečeno, roditelj pokazuje djetetu da cijeni to što dijete radi i da mu to zaista nešto znači. Molba je četvrti oblik podrške, ali odgajateljevog zahtijevanja i to na način da pokaže svom djetetu da mu je osobno izrazito važno i drago ako odradi neki zadatak. Tako ga potiče na aktivnost ako vidi da mu je teško nešto odraditi ili dosadno. Komentar kao zadnji oblik podrške se također ne veže uz negativne konotacije. U prijevodu to je „neutralna povratna informacija“ gdje uz nezadovoljstvo, roditelj daje i neke druge komentare i tako potiče dijete da samo primijeti da to što je napravio možda nije zadovoljavajuće i da samo shvati da može i želi bolje od već napravljenog (Polić, 2022).

Nastavlja se sa trećim tipom odgojnih postupaka prisvajanja, a naziva se širenje utjecaja. Ovaj tip obuhvaća uvođenje nepoznatog predmeta, primjere i uzor. Uvođenje nepoznatog predmeta podrazumijeva uvođenje nekog novog težeg zadatka ili problema koje dijete dosad nije uspjelo savladati. U ovom slučaju, može to obavljati sam ili uz roditeljsku pomoć, sve zapravo prema roditeljskoj procjeni koliko je sposobno dijete samo. Fokus ovog odgojnog predmeta jest na usvajanju nove vještine, odnosno na tom novom „predmetu.“ Primjer se opisuje na način učenja nečeg novog na primjeru, odnosno, odgajatelj pokazuje novu radnju odgajaniku uz pomoć primjera. Na takav način daje mu i primjer svog ponašanja uz obavljanje određene djelatnosti. Može se dogoditi da primjer bude i druga osoba, bila ona stvarna ili zamišljena gdje obavlja pozitivnu djelatnost. U širenje odgojnog utjecaja spada i uzor, kao odgojni postupak. Kod uzora sve je bazirano na osobinama te osobe, bile one pozitivne ili negativne. Većinom za uzor se uzimaju sami roditelji, ako su dijete i roditelj posebno povezani (Polić, 2022).

Postoji i četvrti tip poticanja, a to je navođenje na prisvajanje, odnosno nagrađivanje. Već se istaknulo kako se nagrađivanje dijeli na podmićivanje, privilegije, nagradna druženja i poklone. Svi ovi postupci nemaju puno toga zajedničkog jer se razlikuju po sredstvu s kojim ih se nagrađuje, ali i obrascu posredovanja. Poklon i podmićivanje imaju materijalna sredstva, ali poklon podupire pozitivno ponašanje, dok podmićivanje uvjetuje ponašanje. Dakle, kod podmićivanja roditelj navodi dijete na poželjno ponašanje time što mu obećava neku materijalnu nagradu. Djelotvornost odgojnog postupka je veoma kratka. Poklon je jednostavan odgojni postupak gdje roditelj pokazuje zadovoljstvo djetetovim uspjehom sa poklonom, materijalnom stvari. S druge strane, rezultat privilegije i nagradna druženje nisu materijalna sredstva, već primjerice neke aktivnosti koji dijete jako voli obavljati. Nagradna druženja su veoma važna budući da u ovom slučaju roditelj i dijete provode zajedničko vrijeme i tako raste privrženost. Djeci takva vrsta nagrađivanja znaju biti primamljivija nego materijalni pokloni,

upravo zbog provedenog vremena sa svojim roditeljima (Polić, 2022). I na kraju, privilegija koja se smatra nekom aktivnosti ili predmetom koji će dijete jako razveseliti i nije tako učestalo te nisu neki osnovni uvjeti za život. Pretežno to zna biti duže gledanje crtića i slično.

2.5.3. Odgojni postupci prisiljavanja

Odgojni postupci prisiljavanja pripadaju također smjeru podupiranja prisvajanja dispozicija. I ovdje kao i kod prethodnih grupacija odgojnih postupaka postoje dva tipa odgojnih postupaka unutar prisiljavanja. Prvi tip je propisivanje, što podrazumijeva odgojni postupak propisivanja pravila. Drugi tip je očekivanje, a unutar tog i odgojni postupak posredovanja kroz očekivanje i kaznu. Propisivanje pravila pridaje važnost granicama ponašanja i postavljanju određenih pravila u odnosu roditelj – dijete. To je jedno čvršće kontroliranje ponašanja i roditelji očekuju da ih se poštuje i sluša.

Drugi tip je stoga očekivanje koje je različito od postavljenih pravila ponašanja. Kao što sama riječ govori, roditelj u ovom slučaju očekuje nešto korisno i vrijedno od svog djeteta, ovisno o kojoj fazi života se govori (Polić, 2022).

2.5.4. Odgojni postupci sprečavanja

U sljedeća dva potpoglavlja predstaviti će se odgojni postupci sprečavanja i prekidanja koji pripadaju načinu protudjelovanja. Odgojni postupci koji pripadaju sprečavanju su podupiranje alternativnog, ograničen izbor, izolacija dispozicije, zabrana dolaska u doticaj s dispozicijom, upozorenje na posljedice i zastrašujući primjer.

Podupiranje alternativne opcije i ograničen izbor pripadaju grupaciji preusmjeravanja, gdje se fokus miče sa štetnog na nešto pozitivno i vrijedno, a tako se i utjecaj negativnog smanjuje. Podupiranje alternativnog usmjerava se na podupiranje pozitivnog i korisnog djelovanja, samo da bi se spriječilo (ne) započeto negativno djelovanje. Uz pomoć ovog, izbjegavaju se zabrane i kazne jer je ovo jednostavniji obrazac za spriječiti nepoželjno ponašanje. Ograničen izbor je postupak gdje roditelj djetetu pruža izbor između više opcija, ali sve te opcije su prihvatljive i pozitivne te dijete tako neće moći doći u doticaj sa štetnim stvarima. Svi izbori koje roditelj nudi trebaju biti realni izbori jer će samo tako odgojni postupak i uspjeti.

Nadalje, dolazi se do izolacija dispozicija i zabrana koji pripadaju i drugi tip sprečavanja, a to je pokušaj izolacije. Kao što samo ime govori, djetetu roditelj pokušava

izolirati dispoziciju koja mu šteti, što je primjerice mobitel i uklanjanje mobitela iz situacije. U ovom slučaju je izolacija predmeta koje djetetu šteti, a u zabrani dolaska u doticaj s dispozicijom se zapravo udaljava dijete od nepoželjnog predmeta ili radnje (Polić, 2022).

I zadnja dva postupka su upozorenje na posljedice i zastrašujući primjer pomoću kojeg se dijete suočava sa posljedicama koje će se dogoditi ili se mogu dogoditi nakon određenog nepoželjnog ponašanja. Kod odgojnog postupka upozorenja fokus se stavlja na isticanje negativne posljedice uslijed nepoželjnog ponašanja kako bi ga se umanjilo ili uklonilo. Primjerice to može biti ne pisanje domaće zadaće koja će rezultirati negativnom ocjenom. Razliku prirodne i moralne posljedice. Zastrašivanje je prilično za situacije gdje djecu treba maksimalno zaštititi od negativnih posljedica gdje primjer može biti realan ili zamišljen.

2.5.5. Odgojni postupci prekidanja

U kategoriji odgojnih postupaka prekidanja postoje odgojni postupci ignoriranja, činjenja izvođenja djelatnosti neatraktivnim, zabrana izvedbe i kažnjavanje. Kod odgojnih postupaka sprečavanja, fokus je na aktivnosti koje još nisu u tolikom doticaju s djetetom, dok kod prekidanja štetna dispozicija je već u kontaktu s djetetom i preostaje samo pokušaj prekida. Postupci ignoriranja i činjenja djelatnosti neatraktivnom spadaju pod izazivanje promjene perspektive, što podrazumijeva da se djetetu pruži različit pristup i uvid na situaciju koju čini. Dakle, zaključak je da se situacija mora djetetu učiniti nezanimljivom za izvođenje. Tijekom postupka ignoriranja roditelj u potpunosti ignorira i ne promatra aktivnost koju dijete izvodi u tom trenutku, s ciljem prekidanja te situacije. Dobar primjer za ovaj odgojni postupak može biti djetetovo agresivno ponašanje u trgovini prilikom kupovine. Svakako treba paziti u kojim trenucima je prihvatljivo zanemariti i ne obraćati pažnju na aktivnost koju dijete izvodi jer ponekad to zna biti veoma opasno. Sljedeći postupak je činjenje izvođenja djelatnosti neatraktivnom. Roditelj sam bira postupak ili organizira situaciju da dijete svoje nepoželjno ponašanje promotri iz drugačije situacije.

Nadalje, zabrana izvedbe djelatnosti i kazna direktniji su primjeri posredovanja. Oni su usmjereni direktno na štetno i nepoželjno ponašanje djeteta. Što se tiče zabrane, brani se djetetu izvođenje ponašanje koje ga dovodi u opasnost. To je zahtjev roditelja i većinski djetetu nije po volji i ono nema pravo izbora. Očekuje se djetetova poslušnost i kontrola ponašanja.

Kažnjavanje, kao što se opisalo i u teorijskom dijelu rada, ne može biti toliko jednostavno te i u ovoj klasifikaciji ima više vrsta kažnjavanja, a to su: tjelesno i emocionalno

kažnjavanje, socijalna izolacija, oduzimanje privilegija te dodatne obaveze. Uz pomoć različitih vrsta kazni nastoji se pomoći da se umanja ili u potpunosti ukloni neprihvatljivo ponašanje djeteta. Tjelesno kažnjavanje se većinom javlja kao reakcija na agresivno ponašanje vlastitog djeteta gdje roditelj smatra da nema druge opcije nego udarcem spriječiti ponašanje koje se odvija. Uz bol koju dijete osjeća od tjelesnih udaraca, kod djece se nerijetko javlja strah, preplašenost i povrijeđenost. Kod emocionalnog kažnjavanja nema udaraca niti primjene tjelesni sile, već su u fokusu vrijeđanje, psovanje, vikanje i slično (Polić, 2022).

Kako bi lakše pratili klasifikaciju na kojoj se temelji cilj istraživanja, u nastavku je slika tablice gdje su svojevrsno prikazani odgojni postupci i njihova podjela koja se razjasnila ranije.

SMJEROVI ODGOJA	PODUPIRANJE			PROTUDJELOVANJE	
NAČINI ODGOJA	OMOGUĆAVANJE	POTICANJE	PRISILJAVANJE	SPREČAVANJE	PREKIDANJE
OBLICI ODGOJA – ODGOJNI POSTUPCI	PROCJENA SNAGE ODGAJANIKA PROCJENA KVALITETE PREPREKE UKLANJANJE PREPREKE ZADRŽAVANJE PREPREKE	POKAZIVANJE RADNJE NAPUTCI I ISPRAVCI PODRŠKA (ohrabrenje, pohvala, zahvala, molba, komentar) UVODENJE NEPOZNATOG PREDMETA PRIMJER UZOR NAGRADA (podmićivanje, privilegija, nagradna druženja, poklon)	PROPISIVANJE PRAVILA PONAŠANJA POSREDOVANJE KROZ OČEKIVANJE I KAZNU	PODUPIRANJE ALTERNATIVNOG OGRANIČEN IZBOR IZOLACIJA DISPOZICIJE ZABRANA DOLASKA U DOTICAJ S DISPOZICIJOM UPOZORENJE NA POSLJEDICE (prirodne, razumne i moralne) ZASTRAŠUJUĆI PRIMJER	PODUPIRANJE ALTERNATIVNOG IGNORIRANJE UČINITI IZVOĐENJE DJELATNOSTI NEATRAKTIVNIM ZABRANA IZVEDBE DJELATNOSTI KAZNA (tjelesno kažnjavanje, emocionalno kažnjavanje, socijalna i emocionalna izolacija, oduzimanje privilegija, dodatne obaveze)
ODGOJNA SREDSTVA					

Slika 1. Klasifikacija odgojnih postupaka (Polić, 2022)

3. Metodologija rada

3.1. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja fokusira se na odgojne postupke roditelja, bili oni u bračnoj zajednici ili su rastavljeni. Odgojni postupci jedni su od problema koji se javljaju unutar obiteljske pedagogije. Od najranijeg razdoblja djetetovog razvoja i odrastanja, roditelj je osoba koja provodi najviše vremena s djetetom i tako utječe na razvoj djetetovih tjelesnih, emocionalni, kognitivnih vještina, kao i na daljnji djetetov život. Odgojni postupci odabrali su se kao predmet istraživanja jer omogućavaju bolje razumijevanje utjecaja roditeljstva na djetetov razvoj, obiteljske odnose, ali i društvo u cijelosti. Također, istraživanje odgojnih postupaka može pomoći roditeljima i stručnjacima kako razviti pristupačniji pristup prema djeci te smanjiti rizik od problema u ponašanju djece.

3.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je usmjeren na objašnjavanje i utvrđivanje razlike u odgojnim postupcima roditelja u braku i rastavljenih roditelja prema Sunkelovoj kvalifikaciji odgojnih postupaka.

3.3. Zadatci istraživanja

Polazeći od zadane klasifikacije odgojnih postupaka postavljaju se sljedeća istraživačka pitanja:

1. Identificirati, usporediti i objasniti odgojne postupke omogućavanja kod razvedenih roditelja i roditelja u braku
2. Identificirati, usporediti i objasniti odgojne postupke poticanja kod razvedenih roditelja i roditelja u braku
3. Identificirati, usporediti i objasniti odgojne postupke prisiljavanja kod razvedenih roditelja i roditelja u braku
4. Identificirati, usporediti i objasniti odgojne postupke sprečavanja kod razvedenih roditelja i roditelja u braku

5. Identificirati, usporediti i objasniti odgojne postupke prekidanja kod razvedenih roditelja i roditelja u braku

3.4. Postupak istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja odabrano je 9 sugovornika, a od toga je 8 njih bilo ženskog spola. Sugovornicima je na samom početku objašnjena svrha i cilj istraživanja te činjenica kako je njihova anonimnost osigurana, na što su pristali sudjelovati. Što se tiče protokola intervjua, konstruirane su smjernice i pitanja (Prilog 3.), koji su svakako bili podložni promjenama tijekom provođenja intervjua u slučaju nedovoljno jasno postavljenog pitanja. Intervjui su se provodili u razdoblju od lipnja 2023. godine do lipnja 2024. godine te su provedeni uživo na mirnijim mjestima i prostorijama. Raspon trajanja intervjua kreće se od 25 minuta do 1 sata i 3 minute. Snimani su pomoću mobilnog uređaja, računalno su transkribirani te ručno kodirani za daljnju analizu. Zvučni zapisi, kao i transkripti su nakon analize pohranjeni na primjeren način. Ponajviše se koristilo deskriptivno kodiranje. Nakon iščitavanja transkripta javilo se 5 tema, o kojima će više biti riječ u analizi. Teme su koncipirani odgojni postupci, a to je zapravo bio i cilj istraživačkih pitanja. To su: odgojni postupci omogućavanja, odgojni postupci poticanja, odgojni postupci prisiljavanja, odgojni postupci sprečavanja te odgojni postupci prekidanja.

3.4.1. Instrument istraživanja

Kao kvalitativnu metodu istraživanja odabran je polustrukturirani intervju koji se sastojao od 16 pitanja. Tijekom intervjua postavljala su se razna potpitanja, ovisno koliko je sugovornik dobro razumio postavljeno pitanje ili nedovoljno odgovorio na njih. Pitanja su pratila klasifikaciju odgojnih postupaka, odnosno, pokušavala su prepoznati određene odgojne postupke u ponašanju roditelja prilikom odgoja. Polustrukturirani intervju se temelji upravo na vodiču za intervju, odnosno protokolu, koji podrazumijeva popis tema i pitanja koja moraju biti obuhvaćena određenim redoslijedom, također omogućuje slobodu postavljanja pitanja koja proizlaze iz odgovora sugovornika (Goodwin, Horowitz, 2002). Vođenje je vrlo fleksibilno i istraživač će se ubacivati u razgovor samo kad on skrene sa željene teme ili kad želi razgovor usmjeriti na probleme o kojima nije bilo govora (Bognar, 2000). Prilikom provedbe intervjua vodila se briga o etičkim pitanjima. Uz sve spomenuto, sugovornicima je zagarantirana anonimnost te im je dodijeljen pseudonim zbog nemogućnosti prepoznavanja. Napomenuto je

da mogu u svakom trenutku odustati ili ne odgovoriti na postavljeno pitanje. Također, naglašeno je kako će se razgovor snimati, prepisivati i za koje se svrhe prikupljaju podatci.

3.4.2. Uzorak istraživanja

Sugovornici odabrani za sudjelovanje u ovom istraživanju bile su osobe koje zadovoljavaju potrebe ovog istraživanja, a to je da su trenutno u braku ili rastavljeni te da imaju dijete ili djecu, po mogućnosti stariju od 6 godina, ili barem jedno starije od te dobi. Četiri sugovornice su rastavljene osobe, dok je njih preostalih pet u bračnoj zajednici. Dobna granica djece odabrana je upravo iz razloga što je važno da je dijete svjesno odnosa roditelj – dijete te da reagira na odgojne postupke. Raspon dobi seže od 32 godine do 49 godina. Samo jedan sugovornik ima jedno dijete, dok ostali imaju po dvoje ili troje djece. Uzorkovanje se temeljilo na ciljanom odabiru, a metoda koja se koristila bila je metoda snježne grude, gdje bi sugovornik upućivao na osobe koje poznaje.

SUGOVORNICI	DOB	BROJ DJECE	STATUS	TRAJANJE INTERVJUA
S1	45	2	Rastavljen/a	32 min
S2	42	2	Rastavljen/a	39 min
S3	38	3	U braku	35 min
S4	43	2	Rastavljen/a	26 min
S5	35	2	U braku	37 min
S6	49	2	Rastavljen/a	37 min
S7	32	2	U braku	41 min
S8	34	1	U braku	59 min
S9	33	3	U braku	1 sat i 2 min

Tablica 1. Tablica sugovornika

4. Analiza i interpretacija rezultata

4.1. Interpretacija odgojnih postupaka omogućavanja

Prva grupa odgojnih postupaka omogućavanja jest procjena snage vlastitog djeteta. Prvo će se interpretirati kako rastavljeni roditelji vrednuju sposobnosti svoga djeteta. Od 4 rastavljene majke, samo je jedna sugovornica odgovorila da je veoma sigurna u sposobnosti svoje djece, dok su ostale tri sugovornice naglašavale kako vjeruju svojoj djeci i da su tu za njih, ali još uvijek smatraju kako nisu iskoristili svoj potencijal ili nisu svjesni one stvarnosti koja ih čeka u budućnosti.

„Mislim da su oni oboje jako pametni, načitani, školovani i tako dalje, ali mislim da nisu još svjesni stvarnog života, stvarnosti koja ih čeka sutra i nekako imam dojam da i dalje žive u... ne znam.“ (S4).

„One su, kako da kažem, ako nisu iskoristile svoj puni potencijal još, onda je to točno. Kvocijentom inteligencije su visoko, volja je ponekad upitna. Mogu još triput ovoliko koliko sad rade i djeluju. Ja sam im rekla da ja imam njihovu glavu da bi ja sigurno još jedan fakultet završila. Brzinu kojom hvataju stvari. Svakako su kampanjci“ (S6).

Prelazimo na osobe koje su u braku i mišljenje koliko visoko vrednuju sposobnosti svoga djeteta. Pokazalo se kako su ovdje roditelji puno svjesniji razlika mogućnosti vlastitog djeteta. Smatraju ih sposobnima ili vrlo sposobnima u većini aktivnosti koje obavljaju. Svjesni su na kojim dispozicijama trebaju raditi i pokušavaju im pomoći. Izdvojit će se samo neki od komentara.

„Pa njeno ponašanje doma sad kući za njene godine nekako da se ona sama u nekim situacijama ne zna snaći. Čim dođe do nekog problema, ona bloka stane i gleda... S obzirom kako se zna izboriti između svojih u društvu, moguće da će ona i ostalo sve lakše savladati. Ajmo reći da se može izboriti za sebe. Iznad prosjeka. Nije top top... vrh“ (S8).

„Evo konkretno kod nje ona je mentalno nadprosječna i ima takve sposobnosti mentalne koje ja ko odrasla osoba nikad neću imat. Fizički je jako sposobna, emocionalno ne prati to i tu dolazi do problema. Potencijalno je darovita, nismo znali što se događa“ (S5).

„Smatram ih dosta sposobnima. Sve su jako brzo uvatili, stalno smo na baninama, mali mi ima godinu ipo dana on se sam na tobogan popne“ (S9).

Usporedivši rastavljene roditelje i roditelje u braku, prema ovim citatima zaključuje se kako su roditelji koji su u bračnoj zajednici sigurniji u kompetencije svog djeteta, dok su rastavljeni roditelji u većem strahu kako će se njihovo dijete u budućnosti snaći u određenim situacijama i problemima.

Kod odgojnih postupaka omogućivanja postoje i određivanje prepreke na koju dijete može naići. U nekim slučajevima roditelj će zaštititi dijete, dok će ga u nekoj drugoj situaciji pustiti samog da se izbori s onim što mu ne ide i tako ga hrabriti za daljnje obavljanje određene aktivnosti. Kod rastavljenih roditelja vidljiva su različita postupanja, od toga da djecu uopće ne štite i puste ih da se sami izbore s preprekom ili ih putem razgovora pripreme za ono što dolazi te im rašire vidike mogućnosti postupanja. Ponajviše ističu metodu razgovora, ne samo za nove prepreke već u većini problema s kojima se susretnu u odnosu roditelj – dijete.

„Pa najčešće pokušavam razgovarati i mislim da svaka prepreka ima tri puta da dođeš do cilja i onda pokušavan da razmisli, da stane i da sam nađe rješenje i preskoči tu prepreku. Najčešće ja samo raširim te vidike, imaš mogućnost tu, pa vidi koja ti je najbolja solucija za preći neku prepreku... Pokušavam ih pripremit psihički da će se to dogoditi, da postoji mogućnost da će se to dogoditi i da se ne iznenade.“ (S4)

„Prvo sjednemo i razgovaramo da vidimo u čemu je problem i onda probat izvuć najbolje što se može. Znači pronać ili rješenje, tj ne ili nego baš ga pronaći. Uvijek postoji. Kod nas u kući, kod mene s njima nikad nije bilo odustajanja...“ (S1)

Kod roditelja u braku veoma je slična situacija kao i kod rastavljenih roditelja. Svi su na svoj način rješavali prepreku, ovisno i o vrsti prepreke. Troje roditelja su istaknuli kako ih vole pustiti i zadržati prepreku jer vide da djeca to mogu sama ili barem smatraju da mogu, dok su ostali, također razgovorom pokušavali riješiti prepreku za njih, odnosno pomoći im i olakšati u rješavanju problema s kojima se susretnu. Roditelj je onaj koji prema djetetovim vještinama, koje poznaje, procjenjuje koliko će se dobro dijete snaći u situaciji i koliko mu je za to potrebna njegova pomoć.

„Pa, dok su djeca bila mlađa puno više sam ih puštala, došli su na igralište i znali su se stuci, ali ja bi ih pustila. Ako se penje i razbije ili padne, ja sam okej tu iza al ne bi držala za ruku i zato su jako spretne skroz, ali mi je tribalo puno hrabrosti za to.“ (S5)

„...odmah ću ti reći. Ja ti nju ispitujem razna pitanja tako da ona sama dođe do toga da riješi problem. Ja je usmjeravam i puštam je da ona sama da odgovore. Smiren si i dosta dugo to

traje da vidiš koliko ona što dobro zna. Sama želim da sve pokuša, kako raste tako njena svijest postaje jasnija i ti nju moraš sve više puštati da sama ide.“ (S8)

„...uvijek pustim dite da samo odradi.. imala san primjera di mi onda dođu plačući, pa ih ja onda zagrlim i pitam što je problem i onda ih ohrabrujem i kažem probala si da probaj još deset puta i vidit ćeš da ćeš uspit.“ (S9)

4.2. Interpretacija odgojnih postupaka poticanja

Budući da u odgojne postupke poticanja spada nekoliko odgojnih postupaka, a sve s ciljem pokazivanja aktivnosti, ohrabrivanja i priznavanja truda za učinjeno djelo, istaknut će se samo oni odgojni postupci koje su roditelji istaknuli kroz intervju. Započet će se s pokazivanjem izvedbe neke nove radnje. Kada djeca uče neku novu radnju, rastavljeni roditelji se svi odlučuju za primjer i usputne naputke. Ističu kako svojim vlastitim primjerom moraš djetetu pokazati i da će tako najbolje naučiti. Uz to, samo dvoje roditelja spominju verbalne upute koje daju djeci prilikom pokazivanja aktivnosti.

„Pa ako želiš bilo koga naučiti nečem novom, ne samo dijete moraš mu to prvo pokazati, na koji način se to radi, objasniti mu kako da dođe do rezultata i onda mu dati priliku da nešto učini sam. Objasniti zašto to radi i tako dalje. Moraš ga pustiti da to sam napravi!“ (S4)

„Obično ja napravim prvo, primjerice u tom kuhanju.. prvo ja napravim pa ih onda učim kako korak po korak..“ (S6)

I u ovom slučaju, roditelji koji su u braku ističu učenje primjerom, samo je jedan roditelj istaknuo da njegovo dijete prvo želi sve samo učiniti, ali da zna kako je uz njega kao njegova podrška. Dakle, ističu oba odgojna postupka kao važna za učenje novih aktivnosti, a to su primjer te naputci i ispravci.

„Znači ono što nikad nije uspila vidit ili napraviti, to mu trebaš pokazati da vidi, primjerom da da vidi i shvati. I kad si mu ti pokaza primjerom, možda treba još koji put pokazati, ovisno o težini zadatka. Nakon toga trebaš joj objasniti zašto i kako. Ja Luciji pokažem i ona sutradan to oće odmah sama napraviti...“ (S8)

„...ona sve sama nekako jer sam ja tako rekla, u slučaju da nešto ne znaš ja sam tu...“ (S7)

„Imam osjećaj kad im govorim da bude okej rekla si, al kad im pokažem to ipak ostaje. Ovo kao da kroz jedno uđe, kroz drugo izađe. Primjerom sve nekako.“ (S5)

U sljedećim primjerima opisat će se razlika u podršci i nagrađivanju djeteta, odnosno objašnjenje i interpretacija što roditelji više preferiraju poslije dobro urađene aktivnosti, između rastavljenih roditelja i roditelja u braku. Kod rastavljenih roditelja dominiraju riječi hvale i ohrabrenja. Samo je jedna rastavljena majka istaknula kako nakon završene školske godine s odličnim uspjehom kupi materijalnu nagradu i spremna je to raditi bez obzira što možda nekad nije u mogućnosti financijski. Ističu kod nagrađivanja ponajviše nagradna druženja, odnosno, kako će otići negdje i provesti vrijeme zajedno. To je jedan nematerijalni način nagrađivanja gdje dijete zavrjeđuje roditeljsku pažnju dobrim djelom.

„A što se tiče škole, na primjer imamo ako prođeš sa 4/5, ja ću ti kupit bubam biciklu. Znači ja sam spremna na kraj školske godine njoj izdvojiti, ako ona to ostvari kupiti biciklu. Tako da držimo se toga, jer mislim da ako joj ja to nebi ispunila da bi izgubila nekakvo povjerenje“ S2 Pohvalom, a materijalno nikad nikad. Tipa ne znan uspjeh taj 5.0 ajme super bravo kad sve završi ići ćemo na ručak tog tipa ili ne znan ako završiš to i to kupit ću ti to i to.. to se neće dogoditi nikada. Pohvala bude i one su čak jako..to mogli bi ići podružiti se ili izlet.. mogli bi da do Pakošтана ili tog tipa..“ (S6)

„kod mene nikad nije bio sistem nagrađivanja, znači nikad nije ako je nešto dobro napravio, nije mama odmah ošla u grad i nešto kupila nego je bilo prvo hvala, znači riječ pohvale... uglavnom pohvala i onda smo obično znali otići na kolač, sladoled i tako pošto i jedan i drugi vole slatko. To im je bilo najdraže, otići s mamom na slatko, šetnju“(S1)

Međutim, osobe koje su u bračnoj zajednici protive se jasno materijalnim poklonima i nagrađivanjima. Nitko od njih pet nije naglašavao materijalne stvari, već riječi hvale i podrške. Kroz cijeli intervju, spremni su roditelji bili navoditi primjere kako bi lakše razumjeli odgojnu situaciju i odgojni postupak koji se nastavlja na ponašanje djeteta. Jedna majka ističe kako se zna zahvaliti djetetu za sve što je tog dana dobro napravilo njeno dijete. To je odgojni postupak zahvale gdje dijete može uvidjeti koliko roditelj cijeni ono što radi. Nadalje, također koriste ponajviše nagradna druženja i odvedu djecu u park ili kod bake i slično gdje zajedno provode vrijeme.

„Ja san navečer došla s posla, i ona je bila presretna i ja njoj ništa nisam fizički dala nego sam joj rekla da sam jako ponosna na nju, da mi je baš drago da ima osjećaja prema seki da je skužila šta joj treba. Da je za mene to prekrasno, najljepša stvar što je napravila. Ona je

tako bila sretna i onda je ona ponovila kao a stvarno si ponosna na mene? I rekla sam stvarno jesam, evo baš jesam“ (S5)

„...bravo cure vidite kako ste usrećile tu tetu kako joj je bilo drago.. super ste i to. Nikad im ništa ne kupujem za to..ali znam recimo ako nešto bude da su mi baš extra taj dan, znamo otić na sladoled i tako al ne smatram to nekim materijalnim poklonom više su to neka druženja. Uvik budu sretni kad odemo na sladoled. Ne želim je to naučiti niti slučajno, da nakon nečeg dobrog dobije nešto... Bude mi jako drago kad mi nešto pomognu i zahvalim im se. Bude i njima drago, odma više žele pomoći.“ (S9)

Podmićivanje je jedan od odgojnih postupaka nagrađivanja, a navodi dijete na željeno ponašanje. Rastavljeni roditelji su svjesni kratkoročnosti djelovanja takvog odgojnog postupka gdje se dijete uči da će u slučaju obavljenog zadatka, dobiti ono što želi. Stoga, dvoje rastavljenih roditelja naglašavaju da takve uvjetovane situacije nikada ne dolaze u obzir kao postupak da bi od djeteta dobili poželjno ponašanje. Ostalih dvoje roditelja naglašavaju da postoji podmićivanje, ali većinom na kućanskim poslovima i kad zahtijevaju da dijete nešto pojede. Ne smatraju to pretjerano lošim u svom odgoju, ali to je pravi primjer podmićivanja i obrazloženja kako sama nagrada tjera dijete na činjenje pozitivnog ponašanja, a ne želja i volja.

„Pa postoje ali u nekim ono glupim situacijama tipa moja Rina ne jede palentu pa sam joj rekla ako pojede danas to za ručak, da ću joj kupiti cigare, mislim u tom smislu a inače ne više od iznosa tih cigara. To ne nikako.“ (S4)

„Ne, ne uvjetovano nikada se neće dogoditi. Uvjetovano znači ne.. ako dobiješ peticu ne znan iz nečega, ja ću tebi kupiti majicu, ma i tri majice, ali to neće imati veze sa ocjenom koju si dobila.“ (S6)

Roditelji u bračnoj zajednici, također imaju različita mišljenja o podmićivanju. Pola ih je svjesno da čine to, ali imaju potrebu istaknuti da podmićuju s malim stvarima, dok se druga polovica roditelja oštro protivi podmićivanju kao nečem uz pomoć čega dijete neće ništa naučiti i savladati.

„iskreno radim to, sve što radim, radim s tim. Samo što ako sam joj nešto obećala onda i održim to i ne idem na neke velike stvari nešto puno materijalno. Tako idem tipa na ne znam Lora dobit ćeš lizalicu, ili idemo u dvorište s djecom igrati se, ali mora biti sve uredno u sobi i u kući.“ (S7)

„A kada naprave nešto baš dobro, podmitim ih nekad eventualno ta soba, pa ćemo otić kod bake ako one pospreme sobu jer jako vole ići kod bake.“ (S5)

„Ja nju u ništa ne podmićujem. Ja njoj npr. kažem, ona ne voli ništa jesti i sad ti njoj daješ nešto novo za jesti. Nema ti kod nas e slušaj ako ti pojedješ to i to, dobit ćeš čokoladu odmah.“(S8)

I na kraju, uzor kao odgojni postupak pomoću kojeg se širi utjecaj. Kod uzora se fokus stavlja na čovjekove osobine ili osobine zamišljenog lika, odnosno, na znanje, vrijednosti, stavove i mogućnosti neke osobe. Rastavljeni roditelji imaju različita mišljenja. Jedan dio rastavljenih roditelja smatra kako je poželjno da imaju uzora, naravno s pozitivnim i poželjnim osobinama, a jedna od njih smatra kako je poželjno da ona svome djetetu bude uzor. Jedan roditelj naglašava kako ne želi da mu dijete bude preslika nekog drugog po osobinama i fizičkom izgledu, već da od osobe za koju se smatra uzorom preuzme one osobine koje njemu kao karakteru najviše odgovaraju. Također, s druge strane jedan roditelj je istaknuo kako ne žele da imaju uzora i da nitko nikome ne bi trebao biti uzor pa tako ni roditelj djetetu.

„Mislim da je poželjno da sam im ja uzor i da one mene tako i gledaju i smatraju. Mislim da je taj uzor neka smjernica nečeg dobrog čemu težiš, da bi sebe izgradila da ideš prema tom boljem“ (S2).

„Nikakav uzor, niko nikome. Pa ja ne želim biti uzor. Ja san njima milion puta rekla, znači ovo što ja radim za vas to je moj izbor, ja to želim, a vi ćete imat svoj izbor.“ (S4)

„Jako. Da treba imati uzor. Treba imati uzor koji nije.. ne želim da budu copy paste nikoga ali iz primjera oko sebe, iz dal je to mama tata baka tko god, najbolji prijatelj. Iz njihovih ponašanja, stavova tražit nekakav uzor u tome i sam procijenit nekako jel to paše njegovom karakteru jer nisu svi isti. On može imat uzor koji radi sve 100 na sat, a on je miran. Mora imat uzor definitivno, djeca su slika svojih roditelja... ako ja radim dobro radit će i oni. Ako ja ne znam, psujem, psovat će i on. Roditelj je jako bitan kao uzor.“ (S1)

Mišljenje roditelja koji su u braku su, također različita, pola roditelja je protiv posjedovanja uzora u nekoj fazi života, dok druga polovica ne vidi ništa loše u tome. Oni koji su istaknuli kako je prihvatljivo to da dijete ima uzor, naglašavaju kako žele sami da je to uzor koji se njima sviđa po svojim osobnostima i karakteristikama. Naprotiv, oni roditelji koji su

protiv ističu potrebu stvaranje vlastitog ja. Smatraju kako dijete u toj dobi ne može razlučiti najboljeg uzora za sebe i da će ponekad to biti osoba kojom se oni i ne ponose.

„E to je ono super ako ima uzor koji se vama sviđa, a ako ne ajme. A šta ja znan, ako krećen od sebe, kad bi imala nekog za uzor, kad sam bila dijete jer mi je to pasalo tog trena. Pa bi uzela nekog najgoreg mogućeg. Ipak bi trebala slušat samu sebe.. evo ne znam“ (S5)

„...ja sam iskreno protiv toga iz razloga što se ponaša onda prema tom uzoru. Moje mišljenje je da ona bude uzor sam sebi. Ne želim da stvara uzor, ali čisto da ono što oko sebe vidi kako se drugi ponašaju i da vide jel nešto dobro ili loše i da se onda prema tome odluči što će od toga preuzeti, a što ne. Da stvori sama svoje ponašanje, da ima maštu.“ (S8)

„Pa je, ja vam nekako mislim da je. Ne nekog slijepog uzora, mislim da djeca rade ono što djeca vide i onda kad. Pa mislim da jesam, poprilično, naravno imam ja i svojih 100 mana i sigurno će oni radit neke stvari drugačije od mene i to je u redu.“ (S3)

4.3. Interpretacija odgojnih postupka prisiljavanja

Kod odgojnih postupaka prisiljavanja, fokus je na pravilima ponašanja, koliko ih često roditelji koriste te koliko im je važno da ih djeca slušaju i imaju definirane zahtjeve od svoje djece. Rastavljeni roditelji ističu kako nemaju neka striktna postavljena pravila, već su to sitnice kojima ih oni uče kroz život. Primjeri koji su naveli rastavljeni roditelji su vikanje na roditelje, laži i bonton. Ako djeca ne poštuju postavljena pravila, koja oni i ne nazivaju pravilima nego stvarima koje dijete mora savladati i poštovati, dobiju kaznu kao što je primjerice oduzimanje privilegija i slično.

„Ima samo jedno jedino pravilo. Da se ne služimo lažima. Nemamo nikakva postavljena pravila, znači pravila su ti da nema laži, a ako se dogode neke situacije koje pod navodnike nisu normalne ili nisu za njihove godine, nastojim im objasniti sve, nema neko pravilo moraš u 10 leći ili nez...“ (S4)

„Da. Da, od onog klasičnog kućnog odgoja dobar dan dobra večer, hvala, molim i to onih najbitnijih. Tu je bila stvar da imali su izlaske koji nisu bili ograničeni u smislu u 10 sati moraš bit kod kuće, ne nego je bilo ideš van dobro...“ (S1)

Pravila ponašanja su kod roditelja u braku, također bonton, samostalno oblačenje, higijena, ali ističu kako im je pravilo i vezanje pojasa u automobilu, razgovor i otvorena komunikacija sa roditeljima o temama koje inače ne bi podijelili s njima. Jedan roditelj napominje kako nema nekih pravila jer je djetetu dovoljan njen pogled kada obavlja neku aktivnosti i po tome zna je li to dobro ili nije. Također, opisuju kako pravila u drugim ustanovama njihovo dijete puno brže pamti i više poštuje za razliku od pravila koja su postavila kod kuće. Uz to sve, napominje i jedan roditelj kako nije dosljedan pravilima i kako nisu svi toliko striktno postavljeni što smatra negativnim procesom usvajanja pravila.

„...imamo, kako koja smo postavili. Neka smo postavili katastrofa i labilna sam maksimalno, tipa moraju ujutro i navečer oprati zube i lice. Boli me briga koliko su umorne jer im kažem na vrime, ako si umorna odi to sad. Moraju se i same obući, a i svući. To otkad su počele same dobro baratati svojim rukicama i nogicama. Moraju same jesti, nema davanja. To nešto ono, ne smiju ni upadati u riječ, kažem im pričekaj svoj red. Nema vrištanja, osim kad smo vani jer onda nema kraja.“ (S5)

„Pravila su nam neka da pričamo otvoreno o svemu, razgovor je sve i komunikacija je sve u odgoju. Da mogu bilo što s nama pričati i pravilo nam je da nas ne osramote vani.. da pozdrave i ne rade scene vani. Pravila bontona su mi jako bitna, do toga jako držim. Kad idemo primjerice na misu ja ih učim da tih sat vremena budu tihe i mirne i onda će kasnije moći reć što žele jer se tu ne priča. Pravila lijepog ponašanja i ophođenja prema ljudima.“ (S9)

4.4. Interpretacija odgojnih postupka sprečavanja

Ograničen izbor kao odgojni postupak podrazumijeva koliko roditelj s davanjem nekoliko izbora djetetu uspije spriječiti negativno ponašanje. Svakako, neki od roditelja spominjali su općenita ograničenja koja stavljaju pred svoje dijete. Prema citatima koja su se izdvojili zaključuje se kako rastavljeni roditelji nemaju ograničenja ni prema vjeri, seksualnoj orijentaciji i dnevnim hobijima koje djeca biraju.

„Uopće ne ograničavam. Za ništa. Ja smatram, općenito ne volim ograničenja ni mene nisu. Znači nikad nisan ograničavala koje knjige će čitati, koje će filmove gledati. I imaju različite stavove od mene. Ja uvažavam. Moj sin je kršten, pričešćen i krizman, ali on i dalje nije neki... mislim on je katolik po vjeri, ali je ne prakticira uopće. Isto tako poštuje kad ja imam

korizmu i kad petkom ne jedem ribu neće je jesti ni on jer je ja neću kuhati. A ja isto poštujem da on ne ide u crkvu.“ (S4)

„Niti malo, oko ničega. Ništa, apsolutno ništa. Ja ih mogu savjetovati, reći im to ti možda nije dobro, razmisli. Ali mu neću reći nemoj, promisli još jednom, stavi na papir da/ne, za/protiv.. i onda vidi. Makar i udarili glavom u zid, izvuć će neku pouku, nikad ograničenje.“ (S1)

Skroz drugačije razmišljanje imaju roditelji u bračnim zajednicama, gdje njih dvoje jasno navodi kako su djeci neke stvari osobno nametnuli, primjerice trening. Isto tako, žele da se dijete ugleda na njih, odnosno i na majku i na oca, njihove stavove, orijentacije i razmišljanja. Napominju svakako da neće djetetu sve ograničavati i da će im u većini situacija, koja njima odgovara, biti velika podrška.

„Tipa kad je ova starija kretala na trening, onda sam joj ja nametnila na šta će ići, al sam joj opet rekla ako ti se ne sviđa ne trebaš ići. Mislim što ona tu zna, imala je pet godina. Kao ona bi negdi nešto išla, eto upisala sam je na gimnastiku. Prije nekoliko dana mi je rekla da je to to, da ona ne bi više išla na to. Meni nije drago, volila bi da nastavi, to joj puno pomaže.“ (S5)

„Ne ograničavam ništa. Izbore i stavove... hmmm.. promijenila bih im nešto. Blizanci su takvi da dosta pretpostavljaju.. kad on meni krene, a nisi ni probao.. a kod mene nema nekih tih pretpostavki.. ideš pa probaš.“ (S3)

„...pa ja iskreno sad njoj pokušavam usaditi stav koji imam ja i njen tata. Znači da se ponaša kao mi, da ima vjeru kao mi, naprimjer sve to. Ali u nekim stvarima naravno ću joj biti podrška. U onima u kojima smatram da nije dobro, neću joj biti podrška. Banalne stvari da bude homoseksualka. Iskreno ne znam kako bi postupila sve dok ne dođemo do te situacije u životu“ (S7)

Sljedeći odgojni postupak kod postupaka sprečavanja negativnog ponašanje jest primjer kojim dijete žele zastrašiti i na taj način ukloniti neprimjereno ponašanje koje može uslijediti. Rastavljeni roditelji navode kako svi koriste zastrašujuće primjere pogotovo na primjeru droge. Smatraju kako takvih primjera ima u okolini i djeca mogu svjedočiti koje posljedice ima osoba koja konzumira droge. Jedna rastavljena majka spominje kako su imali ružan primjer veći dio života, a to je njihov otac koji je bio alkoholičar te da će im to biti dobar dokaz da alkohol ne

donosi ništa pozitivno kroz život. Još neki primjeri su alkohol, psihoaktivna sredstva, ljudi na ulici koji nude razne stvari kako bi dijete otišlo s njima i slično.

„Što se tiče svega lošeg, naravno koristim pa kažem e jel ti želiš biti takva?? Ne daj Bože taj je neko umra, predozira to se ne smi, još više malo napušem i raširim samo da bih je malo zastrašila.“ (S2)

„...prošle smo mi drogu, alkohol.. da, da jesam kako su ti ljudi završili. Ali sam ja taj alkohol, kad je ova starija trebala ići na izlet sjela sam je na balkon i išle smo zajedno piti.“ (S6)

„S druge strane imali su ružan primjer u svom ocu koji je bio alkoholičar i oni jako dobro znaju što je to alkohol i do čega alkohol dovodi. Ovo je jedan zastrašujući primjer koji bi im trebao pokazat. Imaju jako dobar primjer.“ (S1)

Kod roditelja koji su u bračnoj zajednici je drugačija situacija. Dva roditelja ističu kako zastrašujući primjeri itekako vrijede i poželjni su te da koriste to na primjeru alkohola i droge i osoba koje to konzumiraju u njihovoj blizini ili primjer neke slavne osobe. Međutim, roditelji koji ne upotrebljavaju ovaj odgojni postupak u situacijama ističu kako dijete ne treba plašiti jer smatraju kako im štete i kako će se dijete samo bojati izaći na ulicu ili funkcionirati općenito u budućnosti. Ne žele im uvlačiti strah, ali smatraju kako se treba razgovarati o realnim situacijama i problemima na koje mogu naići prilikom odrastanja. Jedan roditelj navodi kako svoje dijete uopće ne može zastrašiti jer je počeo strašiti sa fiktivnim likovima i nakon toga mu više uopće ne vjeruje.

„Ja nju ne mogu zastrašiti jer ona meni kaže to nije stvarno, to ne postoji. ja sam njoj reka da će doći babaroga i tako nešto napraviti, a ona meni kaže e tata tata to ti je samo u pričama, to ne postoji. ne možeš je kupiti ni nadmudriti.“ (S8)

„Da, da, koristim obavezno. Znači to je isto u ovoj adolescentskoj dobi.. mislim mi živimo u Zadru. Ja mislim da u svemu treba imat granicu, a alergična sam na travu i drogu. I onda im ja pričam, a on je bio krasan dečko, ošao na neki party, uzeo dva tri puta i odeee.. a oni aaaa stvarno, ma daj.. Mislim to je metoda zastrašivanja, što ne?“ (S3)

4.5. Interpretacija odgojnih postupka prekidanja

Odgojni postupci prekidanja se dijele na više postupaka, no u ovom istraživanju roditelji su bili fokusirani na zabranu izvedbe aktivnosti i kažnjavanje. Osim toga, bilo je nekoliko

primjera ignoriranja nepoželjnih aktivnosti i to kod roditelja u bračnoj zajednici na primjeru agresivnog ponašanja u trgovini, bacanja po trgovini i slično. Budući da rastavljeni roditelji nisu spominjali ignoriranje ili bilo kakvu situaciju gdje mijenjaju gledište, prešlo se na ispravljanje ponašanja i to zabranom i kaznom. Prvo će se krenuti s učestalosti zabrana kod rastavljenih roditelja. Svi napominju kako nema baš zabrana, što se može poistovjetiti i s pravilima ponašanja kojih pretežno nije bilo određenih. Većinom im brane mobitele ili gledanje televizije te izlaske, što se također može povezati s kažnjavanjem na način da im oduzimaju nešto što najviše vole, odnosno, oduzimanjem privilegija. Troje od četvero rastavljenih roditelja ističe kako pokušavaju sve riješiti razgovorom, a ne nekakvom zabranom ili kaznom jer smatraju kako neće puno toga kvalitetnog postići.

„Zabrana nema, jedino kod ove mlade kad popusti u školi nema mobitela tableta ništa dok ne popraviš ocjene. I to je to. I s bivšim suprugom imamo tako dogovor.“ (S2)

„Ne, aposlutno ne zabrane, Zabrane nemaju smisla ko ni fizičko zlostavljanje. Samo treba razgovarati, ne zabranjivati. Samo treba objasniti zašto nešto ne mogu napraviti ili tako nešto.“ (S1)

„Ne postoje. Nema zabrane. Zna se ne znan jedino eto ne želim da me se laže. Ja smatram da s dicom tria biti otvoren. Kada su oni svjesni da će im biti...“ (S4)

Poistovjetiti se mogu i roditelji u bračnim zajednicama koji nemaju striktnu zabranu. Pretežno su to stvari koje se mogu računati i kao kazne i oduzimanje privilegija. Primjeri su crtići, dakle televizija, psovke, mobitel, vulgarno ponašanje i slično. Roditelji naglašavaju kako nisu baš spremni učestalo koristiti zabrane i kako djeca reagiraju na način da im svima bude na kraju loše raspoloženje.

„Ima ima toga, tipa mlađoj nema crtića, obično tri dana. Mučenje svima, onda se pitaš jel ti to tribalo. Linija manjeg otpora. Starijoj ne znam tipa ne volim joj uzet ono što najviše boli.“ (S5)

„...pa sad, zabrana je da ne smije psovati jer mi je to jako ružno čuti. Zabrana je i da ne prilazi baš svakom, ako smo negdje u parku i tako. Igra se sa svom djecom, nema tuče i tako.“ (S7)

„... zabrane dobiva za one stvari koje nisu primjerene njene dobi i ako to počne negativno utjecati na njeno ponašanje dobije zabranu za to. Primjerice mobitel i TV.“ (S8)

Kada se govori o kažnjavanju, postoji više vrsta kažnjavanja kao što se istaknulo i u teorijskom djelu. Interpretirat će se razlika između rastavljenih roditelja i roditelja u braku u fizičkom kažnjavanju, emocionalnom i oduzimanju privilegija. Zajedničko im je da na pitanje o fizičkom kažnjavanju nisu toliko puno pričali te oni koji su to i istaknuli kao odgojni postupak koji nekada koriste, ističu kako je to bezazleno i nešto malo što dijete i ne osjeti. Ne shvaćaju kako je taj „udarac u guzu“ koji spominje većina roditelja nije nešto što je jednostavno i zanemarujuće. Kod rastavljenih roditelja, samo jedna majka ističe da ona ima više verbalni sukob nego tjelesni te da ne prihvaća upotrebu sile nad djetetom.

„Došlo mi je zaista ponekad, i da ga prebijem ko vola u kupusu. Htjela sam ali nikada nije dobilo ni po guzici. Čak ni ono za uši jer to nema smisla i to samo stvara još veći otpor. Gore im je pogledati ih mrko ili totalno ignorirati i onda je to veća kazna nego batina. Batina nema smisla, stvarno.“ (S1)

„...pa kad su bile male zaista sve je bilo nešto prihvatljivo, mogu nabrojati na prste jedne ruke, ali nered nisu nikad nešto strašno radile. Tipa ne znan nisu tile popiti tabletu, fibra velika, a sirupa nema a već smo prešli granicu sirupa i tako to, znale su dobiti po guzici. S6 Fizički nikad, kad su bile male jedino po guzici... ako radi skandal po dućanu i bacat se po podu. Znači nećeš to raditi.“ (S2)

Kod roditelja koji su u braku, svako od njih ističe kako znaju da fizički odgoj nije prikladan i kako bi ga trebalo izbjegavati, ali samo jedan roditelj ističe kako se to nije nijednom dogodilo. Jednostavno ne prakticiraju fizički odgoj, već sve rješavaju razgovorom i uputama. Jedna od majki smatra kako bi stvarno trebalo tući dijete, ali ne u javnosti te da se to događa većinom kad je roditelj jako razočaran u svoje dijete zbog neposlušnog postupka.

„...dobije ona po guzici, to je normalno, al to se smanjiva i izbjegava što više. Nisam pobornik toga. To te dovede u krajnju situaciju kad ne znaš više što ćeš uraditi, pa ti onda nakon toga bude žao. Napravija si ti to da će dijete momentalno stati, ali ga učiš krivim stvarima. Fizički odabir je u redu da bi se ona zaustavila, to treba izbaciti skroz...“ (S8)

„Da, ne zato što imam taj poriv i smatram bla, bla, ali ima situacija di samo izreagiraju kad dobiju po guzici. Dobiju jedino na one histerične ispade...di ti točno vidiš da to nije emocija, nego ono preseravanje. Ono prelazi u manipulaciju. Klepnem ja nju po guzici, ali odma kažem zašto. Iako odma i zna zašto, jer se i događa odma nakon toga, to to i to. Kažem joj sve.“ (S5)

„pa da, naravno. Smatram da je treba udariti al' ne u javnosti nego negdi sa strane. Udariš ga jer si ljut, jer je to tvoj ponos a ti si se razočara.. i tako onda te to malo spusti na zemlju i izbací iz takta. Smatram kad roditelj udari svoje dijete da je to zbog toga što je razočaran u svoje dijete.“ (S7)

Druge kazne koje roditelji naglašavaju su vrijeđanje i omalovažavanje te oduzimanje privilegija, odnosno, neke stvari ili aktivnosti koju dijete jako voli. Nisu svi rastavljeni roditelji niti svi roditelji u braku isticali da kod njih postoje ovakve kazne. Jedna rastavljena majka istaknula je kako koristi emocionalne uvrede, dok je druga objasnila kako im brane izlaske kao nešto što najviše vole, a to je zapravo oduzimanje privilegija.

„I ja sam njoj rekla to nije u redu s njene strane što je ona vikala na tebe, to se ne smi al' opet i ti si kriva jer nisi pazila. Nisam joj dala do znanja da nije kriva. Rekla sam da je normalno da griješi. Poslije toga sam ja razgovarala s tom njenom vlasnicom, izvinila se kao skužila je da je ishitreno reagirala. Nije joj ni platila taj probni rad. Dosta smo razgovarale o tome, nije bajno nigdi al' ne može se tako reagirati.“ (S2)

„...najveća kazna ne znam i jednom i drugom je da ne smiju izać... samo to. Zabrana izlazaka. Ali kažem bili su stvarno okej, to je bilo stvarno rijetko.“ (S1)

Nisu svi roditelji u braku istaknuli kako koriste druge vrste kažnjavanja, ali je jedna majka istaknula da koristi uvrede i govori djetetu da je smotano. Uza sve to, navodi kako voli strahopoštovanje koje dijete ima prema njoj, a to pretežno nastaje iz vikanja i omalovažavanja djeteta kada je nešto loše napravilo. Dva roditelja su navela da vole djeci oduzeti mobitel, ili nešto što im je u tom trenutku interesantno.

„Možda nešto što sam pogriješila ko roditelj je kad ona prolíje tipa vodu sa stola, ona se meni to ne usudi reći nego to ide brzo čistiti. To je njeno strahopoštovanje prema meni, boji se moje reakcije. Jer ja bi rekla ajme šta si smotana, a to nije dobro. Bitno je jako da me poštuje. Boji se moje reakcije, to je istina.. ispričat će mi sve što je bilo u vrtiću, jako je iskrena. Reć će ako nešto nije znala i tako. Smatram da je puno bolja kazna, ne izlazak iz kuće, ne odlazak na trening, nećeš dobiti ovo i tako.“ (S7)

5. Zaključak

Na kraju ovog istraživanja, uz pomoć dobivenih podataka kvalitativnim istraživanjem odgojnih postupaka razvedenih roditelja i roditelja u bračnim zajednicama može se zaključiti da postoje određene razlike. Prilikom interpretacije odgojnih postupaka omogućavanja, zaključuje se kako roditelji koji su u bračnim zajednicama više vjeruju sposobnostima vlastitog djeteta od roditelja koji su rastavljeni. Roditelji koji su u braku smatraju kako će dijete uz pomoć svojih vještina i upornosti lakše savladati izazove koji ih čekaju u budućnosti. Više su svjesniji, u ovom slučaju, razlika sposobnosti kod djeteta, gdje izdvajaju kognitivne i emocionalne sposobnosti. S druge strane, par rastavljenih roditelja naglašavaju neizvjesnost oko budućnosti svoje djece. Djecu karakteriziraju pametnima i sposobnima, ali u svojim odgovorima ističu dozu nesigurnosti oko snalaženja u novim stvarima koje ih čekaju. Napominju kako mnogo stvari obavljaju umjesto njih kako bi ih zaštitili i olakšali daljnje obaveze, dok kod roditelja u braku nije sličan slučaj. Roditelji u bračnim zajednicama manje štite djecu i puštaju ih prvo sami da isprobavaju načine kako riješiti određenu prepreku koja dođe pred njihovo dijete. Prema teorijskom djelu u kojem se razjasnila struktura obitelji, rastavljeni roditelji su roditelji koji većinom sami odgajaju svoju djecu bez drugog partnera. Isto tako, istraživanja ističu kako, upravo zbog toga, nemaju dovoljno vremena za svoju djecu jer obavljaju sve sami i nesigurniji su u svoje odgojne postupke.

Potom slijede odgojni postupci poticanja, gdje se na početku razjašnjava kako roditelji djetetu pokazuju nove radnje ili ih uče nečim novom. Takav odgojni postupak aktivniji je kod roditelja koji imaju djecu predškolske dobi gdje primjerice uče voziti biciklu, prati zube i održavati higijenu. U oba slučaja, dakle i rastavljeni roditelji i roditelji u braku ističu primjere i verbalne napatke kod učenja novih radnji. Uz to sve postoje i zajednička izvedba gdje roditelji troše svoje vrijeme kako bi ga proveli sa svojim djetetom i naučili ga točno svojim primjerom. Nakon toga, kada dijete napravi nešto čime se roditelj može ponositi, postoje razlike u odgovoru na takvo ponašanje. Rastavljeni roditelji, njih troje ističu samo pohvale i ohrabrenja dok je jedna majka istaknula materijalno nagrađivanje nakon prihvatljivog ponašanja, ali najbolji primjer je završetak školske godine s odličnim uspjehom. Dakle, ističe da neće dobiti materijalnu nagradu zbog nekog svakodnevnog i manjeg pozitivnog ponašanja. Roditelji u braku odupiru se materijalnim nagrađivanjima, zapravo protive i naglašavaju vrijednost pohvale i podrške. Jedna majka navela je kako se djetetu zahvali na dobro učinjenom djelu. Nagradna druženja isto tako se koriste gdje roditelj posvećuje svoje slobodno vrijeme djetetu i govore kako djetetu to više

znači od poklona. Prethodna istraživanja, poput UNICEF – ovog pokazuju da roditelji koji imaju završen viši stupanj obrazovanja, manje djece i viši socioekonomski status, više prakticiraju pozitivne i motivirajuće odgojne postupke.

Od odgojnih postupaka poticanja u ovom istraživanju preostala su još podmićivanje i uzor. Podmićivanje je jedan od postupaka koji pripada nagrađivanju, ali je izdvojen zbog zanimanja koliko su roditelji svjesni tog postupka i njegove loše strane. U slučaju rastavljenih roditelja, ali i roditelja u bračnoj zajednici, nailazi se na podijeljenost stavova o podmićivanju. Rastavljeni roditelji koji koriste podmićivanje smatraju kako nema ništa loše u tome i kako tim ostvaruju željeni cilj, dok roditelji koji to ne koriste svjesni su opasnosti tog odgojnog postupka gdje će dijete obaviti neku radnju samo ako će nešto dobiti zauzvrat. Isto je mišljenje i kod roditelja u braku, samo što roditelji koji podmićuju naglašavaju kako je to s malim stvarima, primjerice slatkiši ili odlazak u park. Istraživanje Khere (2023) navodi kako samohrani roditelji više preferiraju podmićivanje jer na takav način dolazi do suradnje, ali i poslušnosti njihove djece što im je izrazito važno ako nemaju podršku drugog partnera. Što se tiče uzora, također su različita mišljenja. Rastavljeni roditelji, njih dvoje, komentiraju kako dijete ne bi trebalo niti nalik drugoj osobi budući da se ovdje težište kod uzora stavlja na ljudske osobine. Drugih dvoje smatraju da je pozitivan uzor dobar za slijediti i budu nalik uspješnim i dobrim ljudima. Slična je situacija i kod roditelja u braku gdje oni koji se protive spominju kako uzor nije poželjan u godinama u kojima dijete stvara vlastito ja, već da mora sam sebe izgraditi.

Pravila ponašanja su jedni od odgojnih postupaka prisiljavanja. Rastavljeni roditelji fokusiraju se na bonton, ali i na dječje laži. Ističu kako nemaju striktno postavljena pravila. To što pravila ponašanja nisu striktno postavljena muči roditelje koji su u braku. Oni osim bontona ističu otvorenu komunikaciju u odnosu „roditelj – dijete“ te razgovor kao najbitnije sredstvo.

Odgojni postupak ograničenog izbora objašnjava koliko se roditelji miješaju djeci u njihove izbore i stavove. Rastavljeni roditelji imaju ujednačene odgovore te ističu kako svojoj djeci ne ograničavaju ništa, pa tako ni izbor vjere, seksualne orijentacije i slično. Drugačiji stav imaju roditelji u braku koji, također navode da djeci većinom neće ništa ograničavati, ali bi voljeli da imaju iste stavove kao i njihovi roditelji, pogotovo kada je riječ o vjeri. Neki od roditelja su istaknuli kako su im oni sami odabrali što će trenirati jer smatraju da znaju bolje odlučiti od svoje djece. Kada se govori o zastrašujućim primjerima koji se događaju oko djece, rastavljeni roditelji smatraju kako je to poželjan odgojni postupak da pokažu djetetu na kakav način mogu završiti djeca ako odaberu krivi put. Najviše spominju primjer droge i alkohola i kako ima puno

primjera osoba oko njih i uništavanja života. Isti stav imaju i roditelji u braku, no kod njih ima i roditelja koji ne žele toliko obeshrabriti svoje dijete pa ne koriste često taj odgojni postupak.

Na kraju će se objasniti omjeri korištenja odgojnih postupaka prekidanja u odgoju. To su ponajviše odgojni postupci zabrane i kazne. Kada se govori o kaznama, više od pola rastavljenih roditelja ističe kako sve rješavaju razgovorom, a jedino što im brane su i ono što najviše vole, točnije TV, mobitel i izlaske. Roditelji u braku, također nemaju striktno zabrane, nego je to zabrana onog što dijete najviše voli. Uz to, spominju kako im zabranjuju vulgarno ponašanje u bilo kojoj situaciji. Navode kako zabranom smatraju da neće ništa postići, već loše raspoloženje kod djece i kod njih sami, jer zabranom neće ništa postići.

Fizičko kažnjavanje nije bila omiljena tema sugovornika, već su svi pokušali izbjeći tu temu i negirati postojanje takvog odgojnog postupka. Ističu rastavljeni roditelji da su svoju djecu samo lagani udarali i da ne prakticiraju fizičko kažnjavanje jer to nije rješenje i dijete će se krivo naučiti. Također, tako komentiraju i osobe koje su u braku. Razgovorom i uputama smatraju kako mogu riješiti većinu problema, a da je bilo fizičkog kažnjavanja bilo je, ali u manjoj mjeri. Prethodna istraživanja pokazuju kako roditelji više koriste alternativne postupke kažnjavanja nego samo fizičko kažnjavanje. U istraživanju Delale, Pećnik (2009) majke su napominjale kako umjesto udarca najčešće povisuju ton na djecu i da tako bolje reguliraju nepoželjna ponašanja kod djece. Takvih je stavova bilo i u našem istraživanju. Također, istraživanje koje je proveo UNICEF i objašnjeno je u teorijskom dijelu pokazuje kako fizički kažnjavaju djecu većinom osobe sa lošijim socioekonomskim statusom i nižim završenim stupanjem obrazovanja te sa više djece.

6. Literatura

1. Biblarz, T. J., & Gottainer, G. (2000), Family structure and children's success: A comparison of widowed and divorced single-mother families. *Journal of Marriage and Family*, 62(2): 533-548.
2. Bognar, L. (2000), Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa. *Zbornik radova Učiteljske akademije u Zagrebu*, 2(1): 45-54.
3. Bornstein, M. H. & Cheah, C. S. L. (2006). *The Place of „Culture and Parenting“ in the Ecological Contextual Perspective on Developmental Science*. Washington: Psychology Press.
4. Brletić, N. (2023), Pozitivno roditeljstvo-intervjui s roditeljima o njihovim odgojnim postupcima, Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu: Učiteljski fakultet.
5. Buljan Flander, G. (2018), Znanost i umjetnost odgoja: Praktični priručnik o suvremenom odgoju za roditelje i odgojitelje. Zagreb: Geromar d.o.o.
6. Coloroso, B. (2007). *Disciplina sa srcem!: pomozite svom djetetu u razvijanju unutarnje discipline*. Buševac: Ostvarenje.
7. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006), Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
8. Deković, M. i Raboteg-Šarić, Z. (1996). Roditeljski odgojni postupci i odnosi adolescenata s vršnjacima. *Društvena istraživanja*, 6 (4-5): 427-445.
9. Delale, E. A., Pecnik, N. (2010). Učestalost i međuodnosi korektivnih i preventivnih odgojnih postupaka majki djece predškolske dobi. *Ljetopis Socijalnog Rada/Annual of Social Work*, 17(1).
10. Gligorovski, I. (2019), *Roditeljstvo*, Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu: Učiteljski fakultet.
11. Gupta, A., & Kashyap, S. (2020), Growing up in a Single Parent Family; A Determining factor of Adolescent's Well-being. *Advanced Journal of Social Science*, 7(1), 138-144.
12. Goodwin, J., & Horowitz, R. (2002), Introduction: The Methodological Strengths and Dilemmas of Qualitative Sociology. *Qualitative sociology*, 25(1).

13. Grozdanić, S. (2000), Jednoroditeljske obitelji prema uzrocima njihova nastanka. *Ljetopis socijalnog rada*, 7(2): 169-182.
14. Hannan, C., Halpin, B., Coleman, C. (2013), *Growing Up in a One-Parent Family: The Influence of Family Structure on Child Outcomes*. Dublin: Family Support Agency.
15. Hanzec, I., & Brajša-Žganec, A. (2012), Obiteljska kohezija, zadovoljstvo s obitelji i majčine meta-emocije: usporedba procjena samohranih majki i majki iz cjelovitih obitelji predškolaca. U: 20. *Godišnja konferencija hrvatskih psihologa* (138-138).
16. Hetherington, E. M., & Stanley-Hagan, M. (1999), The adjustment of children with divorced parents: A risk and resiliency perspective. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 40(1): 129-140.
17. Jurčević-Lozančić, A., Kunert, A. (2015), Obrazovanje roditelja i roditeljska pedagoška kompetencija, teorijski i praktični život. *Metodički obzori*, 10(2): 39 – 48.
18. Juul, J. (2004), *Život u obitelji*. Zagreb: Pelago
19. Ljubetić, M. (2007), *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
20. Khera, L. (2022). Odgojni postupci roditelja i rizična ponašanja djece i mladih - iz roditeljske perspektive, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci: Filozofski fakultet, Odjel za pedagogiju.
21. Kovač, S. (2023), Odgojni postupci roditelja, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci: Filozofski fakultet, Odjel za pedagogiju).
22. Macuka, I. (2022), Pregled suvremenih izazova u roditeljstvu. *Suvremena psihologija*, 25(1): 71-88.
23. Maleš, D. (2011), *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu
24. Maleš, D., & Kušević, B. (2008), Kako djeca doživljavaju kažnjavanje u obitelji?. *Dijalog i društvo*, 10(1/2): 49-70.
25. Miljević-Ridički, R., & Pavin Ivanec, T. (2009). Važnost socijalnog konteksta za kognitivni razvoj predškolske djece–usporedba kognitivne uspješnosti djece koja odrastaju u različitom obiteljskom i institucionalnom okruženju. *Suvremena psihologija*, 12(2): 309-322.

26. Miljević-Ridički, R. (2004), Kognitivni razvoj djece i cjelovitost obitelji: provjera posredujućeg utjecaja životne prilagođenosti majki, Doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet.
27. Mrnjavac, A. (2014), Utjecaj jednoroditeljske obitelji na emocionalne i ponašajne probleme djece predškolske dobi. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 63(3): 433-452.
28. Pintar, Ž. (2023), Odgoj i njegova suvremena dezintegracija. *Školski vjesnik: Časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 72(1): 211-223.
29. Prepolec, G. (2024), Roditeljstvo u suvremenom društvu, Diplomski rad, Sveučilište u Slavonskom Brodu.
30. Polić, P. (2022), Sustavan opis i klasifikacija odgojnih postupaka u obitelji utemeljeni na općoj teoriji odgoja Wolfganga Sünkela, Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu: Filozofski fakultet, Odjel za pedagogiju.
31. Raboteg-Šarić, Z., Merkaš, M., & Majić, M. (2011), Nada i optimizam adolescenata u odnosu na roditeljski odgojni stil. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 152(3-4): 373-388.
32. Romstein, K. (2020), Postavljanje i održavanje granica u odgoju djece s teškoćama u razvoju, Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
33. Schmuck, D. (2013), Single Parenting: Fewer Negative Effects on Children's Behaviors than Claimed. *Modern Psychological Studies*, 18(2): 117-125.
34. Senjak, M., Budisavljević, T. (2020), *Škola za uspješnije roditeljstvo*. Zagreb: Udruga Plavi telefon
35. Štriga, D. (2022), Odgojni postupci roditelja, Doktorska disertacija, Sveučilište u Rijeci: Odjel za pedagogiju.
36. Wassong, A. (2020), Emocionalni i ponašajni problemi kod djece iz jednoroditeljskih obitelji, Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu: Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet.

Internetski izvori:

URL1 – Hrvatska enciklopedija

Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/dispozicija> (12.08.2024)

Prilozi

Prilog 1. Suglasnost za istraživanje i početak intervjua

Suglasnost za istraživanje tražila se usmenim putem i glasila je na sljedeći način:

Poštovani,

Prije nego krenemo sa intervjuom, želim Vas informirati o istraživanju koje se provodi u svrhu izrade diplomskog rada na Odjelu za pedagogiju Sveučilišta u Zadru te Vas ujedno zamoliti za sudjelovanje u istraživanju. Diplomski rad za temu ima odgojne postupke rastavljenih roditelja i roditelja u braku. Cilj ovog istraživanja jest interpretirati i opisati razliku između odgojnih postupaka roditelja u braku i rastavljenih roditelja.

Podatci će se prikupljati uz pomoć metode polustrukturiranog intervjua. Postoji unaprijed napisan protokol intervjua, no svaki svoj odgovor možete proširiti ukoliko želite. Predviđeno trajanje intervjua je oko 45 minuta, te će se snimati uz pomoć mobilnog uređaja, aplikacije diktafon. Nakon snimanog intervjua, izradit će se transkript te nakon toga analizirati podatke.

Mora se napomenuti kako jedino istraživač zna za Vaše sudjelovanje u ovom intervjuu te je ono u potpunosti dobrovoljno i anonimno. Dodijelit će vam se pseudonim te prema tome nitko neće moći znati Vaš identitet. Ukoliko se tijekom intervjua ne budete osjećali ugodno za nastaviti razgovarati, imate pravo odustati i svi podatci prije toga bit će izbrisani i neće se koristiti u istraživanju. Također, ako na neko pitanje niste spremni ili voljni odgovoriti možete to istaknuti i pitanje će se preskočiti. Nakon završetka intervjua možete se istraživaču obratiti u bilo kojem trenutku za sva pitanja oko istraživanja.

Usmeno potvrdite ukoliko pristajete sudjelovati u ovom istraživanju.

Prilog 2. Protokol intervjua:

1. Koji su, po Vama, najveći problemi i izazovi s kojima ste se susreli tijekom odgoja? -
UVOD
2. Što je za Vas u odgoju važno? - UVOD
3. Koliko visoko vrednujete sposobnosti svoga djeteta? 1. IP
4. Kada se Vaše dijete nađe pred određenom preprekom, na koji način mu pomažete?
1.IP
5. Možete li izdvojiti i opisati situaciju primjerenog ponašanja Vašeg djeteta i kako ste Vi reagirali na to? 2.IP
6. Postoji li u Vašem odgoju postupci kao što su podmićivanje ili nagrađivanje??? 2.IP
7. Na koji način djetetu pokazujete nove radnje ili ga učite nečim novom? 2.IP
8. Kakvo je Vaše iskustvo s pravilima ponašanja u odnosu roditelj – dijete? 3.IP
 - 8.1.Zaboravlja li dijete postavljena pravila?
 - 8.2.Kako reagirate na to?
9. Možete li izdvojiti i opisati situaciju neprimjerenog ponašanja Vašeg djeteta i kako ste Vi reagirali na to? 4.IP
10. Kako štitite djecu od neugodnih iznenađenja i zapreka tijekom života? 4.IP
11. Koliko svojoj djeci ograničavate izbore i stavove? 4.IP
12. Događa li se katkada da udarite dijete kada se ono ne ponaša prihvatljivo? 5.IP
13. Postoje li neke zabrane u Vašem odgoju i koje su? 5.IP
14. Koristite li zastrašujuće primjere u svom odgoju i kako to izgleda? 4.IP
15. Koliko je poželjno da dijete ima uzora? 2.IP
16. Što mislite koliko ste dobar uzor za Vaše dijete? 2.IP
17. Imaš li još nešto za nadodati?

Odgojni postupci rastavljenih roditelja i roditelja u braku

Sažetak

Ovaj diplomski rad na temu odgojnih postupaka rastavljenih roditelja i roditelja u braku ima za cilj dublje pojasniti i interpretirati odgojne postupke te objasniti razliku u odgojnim postupcima koje koriste rastavljeni roditelji i roditelji u braku. Uzorak istraživanja sačinjavalo je 9 sugovornika, od toga je 5 sugovornika u bračnoj zajednici, dok su četiri sugovornika rastavljena. Metoda odabrana za istraživanje navedene tematike jesu polustrukturirani intervjui. Odgojni postupci kao i teme dobivene iz intervjua svrstale su se u odgojne postupke omogućavanja, poticanja, prisiljavanja, sprečavanja i prekidanja. Rezultati pokazuju kako postoje određene razlike u postupcima odgajanja kod rastavljenih roditelja i roditelja u braku. Ono što im je zajedničko jest način kako uče djecu nečemu novom, a to su primjeri i verbalni naputci. Također, zajednički su im stavovi o podmićivanju kao odgojnom postupku, gdje ga svi koriste na jedan način svjesni koliko to nije poželjan odgojni postupak za ukloniti nepoželjno ponašanje ili poduprijeti poželjno. Uz to, i jedni i drugi izbjegavaju materijalne nagrade kao odgovor na poželjno ponašanje te se fokusiraju na pohvale i zahvale. Što se tiče razlika u odgojnim postupcima, roditelji koji su u braku sigurniji su u sposobnosti svoje djece od roditelja koji su rastavljeni te su slobodniji pustiti dijete u suočavanju sa preprekom bez pomaganja od rastavljenih roditelja. Ono što im je još jedna od važnijih razlika jest djetetov ograničen izbor, gdje se rastavljeni roditelji djetetu ne miješaju u njihove izbore i stavove, dok su roditelji u braku privrženiji tome da djeca budu nalik njima te da imaju sličnija mišljenja i stavove kao oni.

Ključne riječi: odgoj, odgojni postupci, rastavljeni roditelji, roditelji u bračnim zajednicama

Parenting Practices of Divorced Parents and Parents in Marriage

Abstract

This graduate thesis on the topic of parenting practices of divorced and married parents aims to clarify and interpret educational procedures in depth and to explain the difference in parenting practices used by divorced and married parents. The research sample consisted of nine interlocutors, of which five interlocutors were married, while four interlocutors were divorced. The method chosen for the research of mentioned topic are semi-structured interviews. The parenting practices as well as the topics obtained from the interviews were classified into the educational procedures such as enabling, encouraging, forcing, preventing and interrupting. The results show that there are certain differences in parenting procedures for divorced and married parents. What they have in common is the way they teach children something new, with the help of real life examples and verbal instructions. Also, they have common views on bribery as an educational procedure, where they all use it in one way, aware of how undesirable it is as an educational procedure to eliminate undesirable behavior or support desirable ones. In addition, both avoid material rewards in response to desirable behavior and focus on praise and thankfulness. As for differences in parenting practices, married parents are more confident in their children's abilities than divorced parents and are freer to let their child face an obstacle without help in contrast to divorced parents. Another important difference between them is the child's limited choice, where divorced parents do not interfere with the child's choices and attitudes, while married parents are more committed to their children being like them and sharing more similar opinions and attitudes with them.

Keywords: parenting, parenting practices, divorced parents, parents in marriage